

O naš ustavi razpravljamo

Primorsko ljudstvo je začelo razpravljati o ustavi. Ze samo to dejstvo, da razpravlja o osnutku ustave tudi tiski košček slovenske zemlje, katerega še ni dano v celoti svobodno izdihati v mejah demokratične federativne ljudske republike Jugoslavije, jasno kaže, da je naše ljudstvo razumelo bistvo tega osnutka ustave. To se pravi, da je tudi primorsko ljudstvo že v prvih trenutkih spoznalo v osnutku ustave zrcalo dejanskega stanja in volje primorskega ljudstva. Spoznalo je, da predstavlja osnutek ustave ne samo zmago ljudske demokracije, ampak tudi utrjevanje in zacementiranje osnovnih načel te demokracije, to je tistih načel, katera so dejansko ljudske množice delavcev, kmetov in delovne inteligence že v času same narodno osvobodilne borbe izoblikovale. Zato danes primorsko ljudstvo govori o bistvenih spremembah, ki so na osnovi borbe že nastopile in ne o stvarih, katere naj bi bile v več ali manj oddaljeni bodočnosti šele izvedljive. Danes govori Primorska o osnovnih načelih ustave, da je namreč prišlo na oblast delovno ljudstvo, kar omogoča tudi jamstvo za zaščito in razvoj vseh političnih, socialnih in gospodarskih sprememb, ki so dejansko nastopile v času borbe in predstavlja demokratično zmago delovnih množic.

Seveda se tudi primorsko ljudstvo pri tem razpravljanju ne zgublja v množični členov tako, da bi izgubilo izpred oči osrednje vprašanje, ki je važno prav za prav za vsako ustavo. Osrednje vprašanje, ključ za pravilno razumevanje ustave, pa je vprašanje oblasti, vprašanje, kateri družbeni razredi drže komandne položaje v državi.

Prav nam na Primorskem ni težko razumeti, zakaj je vprašanje oblasti osrednje vprašanje. Mi Primorci smo v celoti razumeli, tem jasneje tam, kjer so nam oblast izrgali iz rok, to je onkraj demarkacijske črte, da država ni nekaj, kar stoji nad nasprotji in spori v družabnem življenju, temveč, da je samo izraz in orodje določenih razredov in razrednih grup. Tako je prišlo do tega, da nam na oni strani demarkacijske črte imenujejo podežlato iz vrst bivših fašistov in fašističnih provokaterjev, kar je v celoti v nasprotju s težnjami naših ljudskih množic. Jugoslovanska ustava pa dobesedno pravi takole: »V FLRJ izhajajo vsa oblast iz ljudstva in je v rokah ljudstva.« To pa nam jasno pove, da ustava predvideva to, kar dejansko mi hočemo in kar smo dejansko z borbo dobili, to je, da je nosilec oblasti ljudstvo, to pomeni široke delovne množice mesta in vasi. Taka ustavna potrditev osnovnega dejstva naše družbene stvarnosti pa je še bolj dvignila samozavest, ponos in čut odgovornosti delovnih množic. Zato pa tudi danes naši kmetje, delavci ter inteligenti na večjih ali manjših sestankih ne proučujejo samo ustave, temveč hkrati manifestirajo za pridobitve delovnega ljudstva, ki dobivajo v Jugoslaviji že zakonito obliko in ki morajo s priključitvijo k Titovi Jugoslaviji zadobiti zakonito obliko tudi za Primorsko, ki dejansko danes smatra jugoslovansko ustavo kot svojo ustavo, svojo pa prav zato, ker je Primorska sama narodno osvobodilno borbo sodoživljala z narodi Jugoslavije in si v tej borbi pridobila prav tako vse demokratične pridobitve kot ostale ljudske množice Jugoslavije. Tako pomeni danes razpravljanje o ustavi na Primorskem ne samo potrdilo in sprejem te ustave za svojo ustavo, to se pravi za našo primorsko ustavo, ampak tudi ponovno zahtevo primorskega ljudstva po priključitvi k Titovi Jugoslaviji.

In vsa ta dejstva jasno pričajo, da se primorsko ljudstvo dobro zaveda, da pomeni osnutek nove ustave sijajno orožje delavnega ljudstva na njegovi poti za pravico, napredek in udrženje oblasti, gospodarstva in kulturne delovnih množic.

V petek popoldne se je pričel v Postojni zbor ljudskih odposlancev. Pred voljenimi predstavniki vsega delovnega ljudstva cone B se je razvilo dejansko življenje in delo tega koščka primorske zemlje, ki ji svetovni reakcionarji ovirajo, da bi svobodno zadihala v mejah mlade Titove Jugoslavije. Navzoče sta pozdravila in v izčrpnih besedah prikazala politično stanje v svetu in v Julijski Krajini tovariša France Bevka, predsednik Pokrajinskega narodno osvobodilnega odbora, ter Laurenti, tajnik Glavnega odbora SIAU. Za tema je spregovoril tov. France Perovšek, tajnik Poverjenišva PN00 in podal sledeče izčrpno poročilo, ki nam jasno kaže, kaj pomeni ljudstvo, če ima oblast v rokah.

Tovariši pred menoj so vam v svojih pozdravih temeljito razložili pomen ljudske oblasti in ljudske demokracije sploh. Naglasili so zlasti dejstvo, da prav ljudsko demokracijo ljudske množice danes pojmujejo edino v zvezi z ljudsko oblastjo, da

France Bevka, predsednik PN00 (slikan, ko govori na zboru partizanov v Ajdovščini 18. IX. 1943)

Seveda pa se primorsko ljudstvo tudi v celoti zaveda, da predstavlja osnovna sprememba v nosilcih oblasti tudi nujno spremembo v socialno-gospodarski izgradnji take dežele. Sama narodno osvobodilna borba je pokazala, da je rast narodnega gospodarstva tesno povezana z rastjo ljudske oblasti; zato je bilo nujno, da so ljudske množice fašistom ne samo izrgale oblast iz rok, ampak tudi njihova bogastva, ki so v preteklosti služila peščici protiljudskih klik za zatiranje in izkoriščanje delovnega ljudstva. Tudi primorsko ljudstvo se danes dobro zaveda, da mora biti ljudska oblast trdna in krepko naslonjena na gospodarstvo, ki je v poštenih ljudskih rokah. Sam državni gospodarski sektor in ljudsko združništvo sta tesno zato že povezana, kot osnovna nosilca zdrave ljudske imovine. Kratkotamo tudi razpravljanje o socialno-gospodarskih vprašanjih ne teži za juridičnim izgubljanjem v členih, ampak je osredotočeno v tej smeri, da naše delovno ljudstvo spoznava, da tudi v gospodarskem smislu ustava potrjuje vse to, kar si je ljudstvo z lastnimi rokami zgradilo in s svojo krevjo priborilo. Prav našemu preprostemu ljudstvu pa postaja v celoti jasno, da ni pomen ustave v celoti samo v tem, da izoblikuje obstoječe družbeno stanje, temveč, da da tudi zakonito podlago za ves nadaljnji razvoj. Seveda pa je ves nadaljnji razvoj delo ljudskih množic samih, njihovih zavestnih naporov in

prave demokracije ljudstvo ne more uživati, če nima oblasti v svojih rokah. To je danes še posebno jasno ljudstvu JK, kateremu je bila v coni A zakonitost njegove priborjene ljudske oblasti od strani zaveznikov odzeta in koder hoče reakcija pod krinko demokracije vsiliti staro fašistično oblast, katero je naše ljudstvo v borbi proti fašističnim okupatorjem in njegovim pomagačem razbilo in prvega maja oblast vzelo v svoje roke v celoti. Zato je danes naše ljudstvo v JK v borbi za dokončno zmago ljudske oblasti nepomišljivo, nepomišljivo še posebno sedaj, ko skupno z narodi Jugoslavije vodi diskusijo o pravi ljudski ustavi, katero je dalo Ministrstvo za Konstitucijo Zveze jugoslovanske vlade preko zakonodajne skupščine ljudstvu v pretres.

Tovariši, ki so govorili pred menoj, so poudarili pomen nove ljudske ustave za ljudstvo JK. Poudarili so, da je osnutek ustave FLRJ prav tako last ljudstva JK kot narodov Jugoslavije, zato je jasno, da vodi diskusijo o njej in dodaja predlog pravi tako kot ljudstvo v Jugoslaviji. Ustava odpira vsemu ljudstvu jasn pogled naprej, v bodočnost, ker temelji na ljudstvu samem, na njegovi oblasti, katera je bila s silo, z oboroženo borbo iztrgana manjšinski izkoriščevalski fašistični kliki.

Mislím, da je nujno imeti pred očmi vsa ta dejstva posebno danes, na zboru odposlancev,

ko dejansko polagamo račun o delu ljudske oblasti

v coni B in ko istočasno govorimo o naših bodočih nalogah.

Po vzpostavitvi demarkacijske črte sta v JK, posebno pa še v Slovenskem Primorju, nastala v pogledu naše oblasti dva različna momenta in sicer: v coni A, koder je prevzela glavno upravo zavezniška vojska, so bili, kot rečeno, narodni odbori in skupščina, kot edina zakonita oblast od strani zaveznikov razveljavljeni, pri nas v coni B pa je ostala vsa oblast v rokah našega ljudstva — njegovih narodnih odborov, z razliko od cone A tudi v tem, da je jugoslovanska vojna uprava povsod obstoječe odbore poleg formalnega priznanja tudi po vseh močeh podprla.

PN00 v Trstu je s svojim odlokom prenesel vso svojo oblast na PP00 s sedežem v Ajdovščini, ki

njihove volje premagati težkoče. In prav dejstvo, da so ljudske množice na Primorskem začele v tej smeri razpravljati o osnutku ustave, kaže, da dejansko postajajo prej omenjena spoznanja last širokih ljudskih množic.

In v zvezi s tem je potem mogoče tudi razpravljati o pravicah in dolžnostih državljanov, ker jih bomo gledali skozi prizmo prej omenjenih osnovnih načel, ki nas morajo voditi. Pa tudi pri tem se je že v prvih dneh pokazalo, da primorsko ljudstvo dobro ve, da je osnovno vodilo vsakega in slehernega člena v ustavi prava demokratičnost in da pomeni vsak napad na kateri koli člen osnutka jugoslovanske ustave s strani reakcionarjev, napad na demokracijo.

Dejstvo, da so se ob razpravljanju o ustavi zainteresirali prav vsi na Primorskem, tako, da v zadnji vasici tam nekje v Tolminskih brdih, ali na Banjski planoti, ali v Istri, ali v Brkinih, ali v Podnanosu ali kjer koli v Vipavski dolini dobiš pozno v noč v preprostih kmečkih hišah skupine po dvajset, trideset ljudi, starih borcev, žena, mladine, bivših internirancev, delavcev, kmetov, ko razpravljajo o osnutku ustave prav tako resno in dostojanstveno, kakor smo jih bili vajeni videti razpravljati o aktivnem odporu proti fašizmu v času same narodne osvobodilne borbe, kaže, da se slednji na Primorskem zaveda važnosti tega razpravljanja.

Osnutek ustave predvideva to, kar dejansko mi hočemo in kar smo dejansko z borbo dobili, to je, da je nosilec oblasti ljudstvo, to pomeni široke delovne množice.

France Perovšek, tajnik PP00

je od takrat dalje na osnovi tega odloka vodil upravno delo narodnih odborov za ves del tržaškega in goriskega okrožja v coni B.

PP00 je svoje delo izvrševal najprej po sklepih in odlokih PN00, ki so bili sprejeti od PNOS bodisi že v dobi okupacije, ali pa po vojni in objavljeni v Uradnem listu PN00-ja. Nova situacija pa je po vzpostavitvi demarkacijske črte in predvsem pa po vojni razvoj v pravcu utrditve ljudske oblasti in gospodarske obnove zahtevala novih ukrepov in odlokov, zato je PP00 nadaljeval z izdajanjem Službenega lista, kjer je tudi v sporazumu z jugoslovansko vojno upravo objavil vrsto ukrepov z odloki upravnega in gospodarskega značaja. Dosedaj so izšle tri številke Uradnega lista v slovenskem in italijanskem jeziku. Izšla je uredba o socialnem zavarovanju, neurejeni cestni promet je zahteval pravilnik o cestnem redu in s tem v zvezi odlok o šoferskih izkaznicah, zatem

uredba o pobijanju sabotaže in špekulacije

na osnovi katere so organizirane oblasti pričele boj proti črni borzi. Medze in plače delavcev ter nameščenec v javnih in privatnih podjetjih so bile tudi urejene s posebno uredbo ter bile nekajkrat večje od prejšnjih, katere so bile silno nizke. Prav tako uredba o reviziji vseh obrtnih pravic, predvsem zaradi dejstva, da so bili mnogi od upravičencev med vojno udinjeni okupatorju itd., prav tako je tudi izšel odlok o dodatnih volitvah v krajevne NOO in okrajne skupščine. To je del naštetih uredb.

Razpisane so bile dodatne volitve

z omenjenim odlokom za kraje, koder so bile po večini sovražne postojanke do končne osvoboditve. Volitve so dobro izpadle, povsod so bile postavljene liste SIAU, katere je ljudstvo z ozirom na oddane glasove izvolilo stoddostno. Volitve se niso zaključene v okraju Koper, kjer se sedaj vrši volivna kampanja in vse priprave tako, da bodo izvedene tudi v italijanskih mestih.

Volitev se je udeležilo v odstotkih:

Okraj Il. Bistrica 30. v. e. 92% volivnih upravičencev,
okraj Vipava 19. v. e. 84%,
okraj Herpelje Kozina 29. v. e. 98%,
okraj Idrija 96%,
okraj Cerklje 95%,
okraj Postojna 25. v. e. 82%,
okraj Tolmin 95%,
okraj Koper do sedaj 54. v. e. 95%,
skupno 95%.

Po vseh okrajih, razen Kopra in Idrije, so se že vršile okrajne skupščine, ki so dale smer novoizvoljenim odborom in izvršile dodatne volitve v OKIO. Tako so sedaj izvoljeni vsi organi ljudske oblasti z neposrednim tajnim glasovanjem. Novoizvoljenim odborom je bilo treba dati tudi pravo strokovno delovno,

a v celoti politično smer, zato so se organizirali upravno-politični tečaji in sicer v začetku dva za celo cono, sedaj pa sta se ta dva združila v enega, katerega obiskuje okrajni in okrajni kader, po okrajih pa so pričeli okrajni upravno-politični tečaji skoraj že v vseh okrajih, katere obiskujejo izvoljeni odborniki krajevnih narodnih odborov.

Gospodarsko življenje je bilo v zvezi z vzpostavitvijo demarkacijske črte precej oteženo, ker so bili naši kraji odrezani od svojih naravnih gospodarskih in političnih središč Trsta in Gorice. Poleg tega pa so bila mnoga podjetja od vojne poškodovana ali od sovražnika precej izropana, tako da so le v majhnem odstotku proizvajala. Temu se je pridružilo še dejstvo, da k Jugoslaviji formalno še nismo priključeni, tako da naša industrija ni bila praktično vključena v sklop splošne načrtne obnove industrije cele Jugoslavije. Kljub temu so se pričeli z vsemi silami obnavljati razni obrati in tvornice

tako da v glavnem danes vse obratujejo

in zaposlujejo pri nas v glavnem vse delavce.

Ne bilo bi prav, če bi sedaj pri gospodarskih vprašanjih, torej tudi pri vprašanju preskrbe in trgovine naštevati samo suhe številke in izgubili izpred oči politično situacijo celotne JK in pa napake, ki so se dosedaj pri tem delu vršile.

Dejstvo je, kar smo že poudarili, da je gospodarska odrezanost cone B od svojih naravnih središč ustvarila različno gospodarsko stanje obeh con. Posebno se tega dobro zaveda reakcija, ki hoče doseči prav na tem vprašanju še več in sicer to, da napravi med obema conama tudi politično razliko in da tako nekako dokaže, da je »Wilsonova črta« še kar posrečena gospodarska in politična razmejitev med Jugoslavijo in Italijo. V ta namen je z vso silo podprla v coni A gospodarski kaos, podprla črno borzo in špekulacijo sploh, tako da so črnoborziji in ostali špekulanti prišli v posest različnega blaga, s katerim so zlasti v Trstu napolnili vse izložbe, toda cene vsega tega pa delovnemu ljudstvu niso in ne bodo dostopne. Še več! Delavcem so znižali plače, jih celo odpuščajo in tako ustvarjajo zanje nevzdržno ekonomsko stanje s ciljem odtrgati jih od njihovih sedanjih najvažnejših političnih problemov — od borbe za priključitev k Jugoslaviji ter delovno ljudstvo prisiliti, da bi samo ponižno prosjalo za košček kruha. Slovenci in Italijani v coni A so na to provokacijo odgovorili s še večjim borbenim nastopom.

Prav tako je

reakcija pričela s črnoborzijskimi kanali prodirati tudi v samo našo cono,

skoncentrirati je hotela ves prejšnji denar v roke poedinih špekulantov, predvsem v Trstu in Gorici, izzvati s tem popoln zastoj gospodarske obnove in notranje trgovine in tako prikazati ljudstvu oblast pri nas kot nezmožni reševanja svojih nalog itd., na drugi strani pa tudi ojačati podlago špekulante pri nas, ki so ljudstvu v celoti sovražni. Jasno je, da je tak situaciji sledil odločen ukrep JUV, da je blokirala ves izvoz in da je izdala nov denar, kar je v osnovi spremenilo situacijo in sicer:

1. Razlika med cono A in B je dejansko nastala, toda ne po želji reakcije, temveč v tem, da je jasno pokazala ustvarjalnost in avtoriteto narodnih odborov in pognala gospodarsko obnovo naprej. V coni A pa je bila v tistem momentu namerna reakcija, da bi v celoti vrnila staro fašistično oblast še bolj vidno.

2. Na podlagi tega dejstva se je med cono A in B obdržala politična Nadaljevanje na 2. strani.

Zbor ljudskih odposlancev

Poročilo Franceta Perovška o delu ljudske oblasti v coni B

Nadaljevanje s 1. strani.

enotnost, ki je bila pred nastankom demarkacijske črte, temveč se je ta še mnogo bolj poglobila v borbi za dokončen priključitev k Jugoslaviji in s tem za zmago ljudske oblasti in ljudske demokracije sploh.

Upoštevanje teh stvari je prvenstveno važno zato, če hočemo pravilno tolmačiti in usmerjati prvi borbo našega ljudstva, drugič pa reševati naloge ljudske oblasti na gospodarskem in upravno političnem polju.

Če smo objektivni, moramo priznati, da so naši narodni odbori na nekaterih mestih premalo tolmačili in upoštevali vsa ta dejstva pri izvrševanju blokade nad izvozom in pri reševanju ostalih gospodarskih problemov sploh. Resnica je, da se je in se bo zaledje Trsta in Gorice razvijalo in živelo od gospodarske povezave s tema dvema našima centroma.

Toda taka gospodarska povezava kot bi bila sedaj, je našemu ljudstvu v škodo, je v škodo njegove bodočnosti.

Ob neupoštevanju teh dejstev so naši odbori večkrat videli samo to, da n. pr. ni mogote danes zamenjati vozov za neko drugo blago itd. itd. in so sedanje ukrepe nadrejenih odborov večkrat samo enostransko razumeli, niso razumeli, da so potrebni prav zato, da se ne samo dokaže, temveč tudi doseže, da n. pr. Vipavska dolina in severni del naše cone spada k Gorici, da Istra in ostali deli spada k Trstu, celotna JK pa k Jugoslaviji. Iz tega sledi, prvič, da je treba v naše odbore oblasti vnesti več politizacije, da morajo biti naši odbori dejansko tudi politični odbori, ki ljudstvo vodijo, ne pa registrski županski uradi. Pri tem se mora zavedati sleherni odbornik in odposlanec, da je bil izvoljen kot dober aktivist SIAU, da je edino kot tak mogel prejeti ljudsko zaupanje, če pa to izgubi, potem izgubi stik z ljudstvom, se od njega oddalji in jasno je, da ga potem ljudstvo s takega mesta odstrani.

Drugič, pa je treba dosedanjim napakam pri upravnem in gospodarskem delu napovedati najostrejši boj in videti njihove posledice, ki so kvarne. Situacija, o kateri pa sem pravkar govoril, pa narekuje, da naši narodni odbori storijo vse, da se pri ekonomskem in upravnem delu dosežejo čim večji rezultati, ne da se napake in nevestno izvrševanje nalog pred ljudstvom skuša opravičevati, češ takšna je situacija.

Skoraj vsa podjetja so dosegla najmanj 50 odstotkov normalne proizvodnje, nekatera celo več. Rudnik Idrija 100 odstotkov. Od strani odseka za industrijo je bilo tudi ustanovljenih nekaj novih podjetij. Tako je bilo ustanovljeno pokrajinsko podjetje »Export in predelava sadja«, ki že obratuje, zaradi pomanjkanja stekla je bilo ustanovljeno tudi podjetje, ki izdeluje zanj nadomestek (celuloid), v Idriji pa se sedaj ustanavlja podjetje, ki bo iz produkuje tega rudnika izdelovalo modro galico. Celotna obrt in industrija je sedaj od Italije z ozirom na dobavljanje surovin 75 odstotno neodvisna.

Lahko vidimo, da se odstotek zahtevanja delovnih moči z vsakim dnem viša.

Jasno je, da se je pri dosedanjem delu na tem polju pokazala med drugim tudi cela vrsta pomanjklivosti in da se bo z odpravo teh tedaj produkcijske znatno dvignil. Med drugim skušajo tudi nekatere družbe, ki so imele v rokah poedine tovarne v dobi okupacije, še vedno zaviralno vplivati na tukajšnje obnovo tovarn. Te družbe so fašističnim okupatorjem verno služile, sedaj pa so se umaknile v Trst, oziroma v Italijo samo. Jasno je, da naše ljudstvo in njegova oblast tega ne bosta trpela. Danes je ljudstvu produkcija potrebna, zato je jasno, da bo oblast poskrbela, da bo imelo ljudstvo pri tem čiste račune, zato bo šlo po isti poti, kot gredo vsi jugoslovanski narodi.

Vzemimo problem prehrane! Resnica je, da je z nabavo hrane težava med drugim tudi zaradi prej omenjenih dejstev in da dobljena količina večkrat ne krije potreb. Toda čemu niso odbori še sedaj izvedli kampanje, da dobi živilske nakaznice tisti, ki je upravičen, ne pa na-

sprotno, da dobi enako količino racionaliziranih živil tudi oni, ki je življa kolikor toliko pridela? V takih primerih se bo morala sedaj izvesti temeljita sprememba, tako da se živje dodeli tistim, ki ga nimajo, tako ne bo nepravilnih primerov, da bi opustošeni in po suši prizadeti kraji ali pa industrijski centri imeli zaradi tega večje težave.

Reakcija pa na drugi strani izkorišča sedanje težke vojne razmere na področju prehrane, ki nujno nastopi med vsako vojno in traja še nekaj časa po vojni. Izkorišča tudi gori omenjene napake. Z odpravo teh se lahko v celoti potolčejo nerazski reakcionarni elementi, ki so itak povečini črnohorjanci.

Ako pogledamo delo obnove, moramo ugotoviti, da se je na tem področju mnogo napravilo. Na cestah je bilo uničenih 93 mostov in ostalih 71 cestnih objektov, 3398 stanovanjskih hiš je bilo porušenih od nemških fašističnih okupatorjev in njihovih pomagačev, nadalje je bilo uničenih 3050 zgradb. Prometne žile so bile v celoti takoj prve mesece obnovljene. Večina mostov je definitivno obnovljenih, ostali pa za silo. Dosedaj je bilo obnovljenih 686 stanovanjskih hiš, 310 gospodarskih poslopij, 69 šol, 58 javnih zgradb, postavilo pa se je tudi 115 zasilnih lesenih barak.

Prav tako se je v tem razdobju v okviru obnove pristopilo k graditvi apnenic, katerih je bilo napravljenih 24, ki so dale 19.000 K. V. apna. Ceste so se pričele oskrbovati in je danes nastavljenih 226 cestarjev. Pričela se je načrtno popravljati glavna komunikacija Divača-Herpelje-Kozina-Koper, ki veže Slovensko Istro s Postojno in Vipavsko dolino ter ostalim delom naše cone. Ta dela je vodil odsek za gradnje in obnovo pri poverjeništvu, kateremu je zlasti v prvih mesecih pomagal tehnični odsek VVP, katero je še pozneje nudilo pri tem delu veliko pomoč. Jasno pa je, da so bili ti rezultati doseženi odločilno z iniciativno ljudskih množic, ki so pod vodstvom političnih organizacij šle v mnogih predelih udarniško na delo z delovnimi četami in bataljoni.

Ta ljudska iniciativa

Je rešila tudi vprašanje elektrifikacije desetih vasi s 586 stavbami, postavljenih je bilo 916 drogov s 36.000 metrov nizke napetosti in 7000 m dolžine visokonapetostnega voda. Zgrajene so bile tudi transformatorske kabine in postavljenih 5 transformatorjev. Za leto 1946 je že tudi predviden načrt elektrifikacije.

To delo se je v glavnem izvršilo po vzpostavitvi demarkacijske črte kljub splošnemu pomanjkanju materiala.

Reakcionarni elementi, ki so pomagali okupatorju rušiti, so poskušali ovirati samo obnovo, govorili so, da se delati ne splača, vsaj dokler ne bomo dokončno priključeni k Jugoslaviji itd., da je obnova v sedanjih okoliščinah nemogoča in so podcenjevali veliki pomen ljudske iniciative. Kot vidimo, je ta namera v celoti propadla. Naša naloga je, da sedaj v zimskih mesecih pripravimo vse potrebno za obnovo za drugo leto. V ta namen se je tudi osnoval fond za obnovo, katerega moramo prav tako čez zimo ojačati.

Promet je bil tudi popolnoma na tleh.

Do danes imamo to vprašanje že precej rešeno. Ustanovilo se je pokrajinsko prometno podjetje, ki ima sedaj v rokah civilni in tovarni avtomobilski promet, katerega glavne linije so vzpostavljene. Vojna uprava nam je pri tem s dodelitvijo kamionov mnogo pomagala. Pri začasnih vršitvi civilnega prometa se je sedaj prepletalo okrog 50.000 ljudi. Avtopodjetja ima čez zimo nalogo stanje v tem vprašanju izboljšati.

Trgovina je trenutno še šibka, kar je razumljivo ob upoštevanju gornjih dejstev. Za razdeljevanje racionaliziranih živil se je osnoval »Rade« s podružnicami. Ostali deli trgovanja pa so prevzele zadruge. Kar se tiče zadrug, nam dosedanje izkušnje kažejo, da je ta način njihovega dela treba še mnogo izboljšati in da se mora zlasti postaviti odločna meja med zadrugami v preteklosti in pa danes v dobi ljudske oblasti. Ravno pomanjkanje tega je privedlo

v nekaterih primerih do napak — dobičkarstva itd. Privatna trgovina pa je tudi v marsičem izkoriščala obstoječe stanje, zato je bil določen cenik in z njim v zvezi kontrola trgovine od strani trgovinskega odseka ter s tem v zvezi poostrena borba proti črni borzi. Jasno je, da sam cenik ne bo vodil uspešno te borbe, da je pri tem treba sodelovanja vsega ljudstva, ki ne sme dopustiti spekulacije na njegov račun.

Na področju kmetijstva stojimo pred velikimi nalogami. Pogledimo samo na to, da je sovražnik uničil v naših okrajih 4000 kmečkih vozov in tisoče raznega orodja, število dovedla je padlo od 44.000 na 3000 glav, prašičev od 27.000 na 18.000, najbolj pa so bili iztrebljeni konji. Okrajji imajo po enega kmetijskega strokovnjaka in veterinarja, razdelilo se je med kmete po vaseh par tisoč konj, katere je podarila Jugoslovanska armada, izdani so bili odloki za zaščito plemenske živine, za silo se je rešilo tudi vprašanje plemenske živine. Jesenska setev se je zaradi suše zakasnila, vendar se je izvedla še v precej velikem obsegu, odstotek neobdelane zemlje pa je treba izboljšati spomladi. Dosedaj je organiziranih 5 traktorskih postaj. Delo na tem področju se bo moralo v celoti izboljšati in porabiti vse izkušnje ostalih delov Jugoslavije.

Oglejmo si sedaj še vprašanje kulture in prosvete (šolstva); delovanje ljudskih sodišč, socialnega skrbstva in še nekaterih drugih vprašanj upravnega delovanja naše oblasti.

Na kulturno-prosvetnem področju se med drugim tudi najbolj pozna 25 letni fašistični teror in razarovanje. Slovenski kraji so bili po večini brez učiteljev. Stanje šolstva je danes sledeče:

Imamo 284 šol, v katerih je vpisanih 2.000 učencev, 330 učiteljev, od teh 12 okrajnih šolskih nadzornikov, manjka še okrog 100 učiteljev. Ustanovile so se tudi srednje šole, in sicer v Ajdovščini, Herpelje Kozini, Idriji, Koprni, Il. Bistrici, Cerknem in pa popolna srednja šola v Postojni. V tej zvezi so se ustanovili tudi dijaški domovi, v katere se sprejmejo dijaki, ki se sami ne morejo vzdrževati, predvsem pa otroci padlih borec. V dijaških domovih je danes 775 gojencev in gojenk naše cone in 142 iz cone A.

Ljudstvo samo je pri postavljanju šol in dijaških domov najbolj pomagalo.

Ljudje so samoiniciativno popravljali šole po vaseh, za dijaške domove pa je bilo zbranih 800.000 lir in pa 20.000 kg hrane. Dosedanje delo v šolah je pokazalo, da se ljudstvo v celoti zaveda, da mora biti učitelj aktivist SIAU, če hoče na eni strani imeti zaupanje ljudstva in samih dijakov, na drugi strani pa, če hoče h kulturno-prosvetnemu delu na vasi prispevati to, kar mora.

Poleg tega so bile povsod v istih mestih v celoti vzpostavljene italijanske šole, med njimi tudi srednja šola s italijanskimi učnimi močmi. Italijani v naši coni imajo v celoti prav take pogoje kulturnega in prosvetnega dela kot Slovenci, kot vse ostale pravice. Mislim, da se vsak izmed nas zaveda dejstva, da ljudska oblast, prava ljudska demokracija, edina more reševati taka vprašanja polno itd. Če hočemo govoriti že o pravicah slovenskega in italijanskega ljudstva sedaj in kasneje v FLRJ, ki so enake in sicer iz enostavnega razloga, da ima oblast v rokah ljudstvo, potem lahko razumemo, kakaj je od strani svetovne in italijanske reakcije tako velika gonja proti slovensko-italijanskemu bratstvu in že ta gonja je naperjena proti pravicam, katere mora italijansko ljudstvo doseči edino pod pogoji prave ljudske oblasti kot je pri nas oziroma v Jugoslaviji. O tem bomo govorili še posebej.

Na kulturno-prosvetnem področju se je pristopilo k organizaciji kulturno-prosvetnih društev, katerih je sedaj v naši coni 69, 91 čitalnic, 101 knjižnica s približno 25.000 knjigami, 212 dramskih skupin, 288 pevskih zborov, 7 godb na pihala in en godalni orkester. Kljub omenjenim številkam je kulturno delo še precej pomanjkljivo, manjka mu še v mnogočem prave revolucionarne vsebine, ker se prosvetni kader še uči v svojem delu. Nekateri reakcionarni elementi skušajo to izrabljati, toda

ljudstvo samo gre v svojih naporih na kulturnem področju naprej v duhu pridobitve narodno osvobodilne borbe in s tem k pravi — ljudskim množicam koristni izobrazbi.

Ljudska sodišča

V nasprotju s stanjem v coni A se pri nas povsod od ljudstva izvoljena ljudska sodišča, ki povsod vršijo svoje delo na osnovi uredbe PNOO o začasnih ureditvi narodnih sodišč in narodnih sodnikov z dne 22. 9. 1944. Imamo sedaj 9 okrajnih sodišč, za področje poverjeništvu pa okrogno narodno sodišče v Postojni. Kot vrhovna instanca vseh teh sodišč pa višje narodno sodišče, katero je obstajalo in delovalo že v dobi narodno osvobodilne borbe, ob osvoboditvi je imelo svoj sedež v Trstu, kasneje v Ajdovščini, sedaj pa v Postojni.

Če govorimo o vlogi in delu narodnih sodišč, potem moramo govoriti o kaznovanju vojnih zločincev, o borbi proti ostankom fašizma in pobijanju črne borze, sabotaže in spekulacije. Naša narodna sodišča so sama in skupno z vojaškimi sodišči vodila vrsto kazenskih postopkov proti okupatorjem hlapcem, vojnim zločincem in jih tudi obsodila na zasluzeno kazen. Tovariši odposlanci in odposlanke! Prej sem našteval številke porušenih domov, nisem pa še govoril posebej o zverinskem mučenju in pobijanju našega ljudstva. Največji krivci teh zločinov so pobegnili iz naših krajev in se sedaj nekateri izmed njih svobodno sprehajajo v coni A in je tako sojenje teh krvnikov od strani naših sodišč oteženo. Dogaja se še več! Mnogi izmed njih se zdaj trkajo na prsi, češ da so »demokrati«, vsi skupaj pa še naprej ravirajo proti ljudstvu in njegovim narodnim odborom, ki kljub oficielni prepovedi še vedno predstavljajo praktično za ljudstvo oblast. Na drugi strani pa se celo dogaja, da zapirajo naše najboljše borec. Dolžnost naše skupščine je, da na osnovi sklepa velikih zaveznikov o kaznovanju vojnih zločincev na kraju storitve zločinov, zahteva od ZVU, da jim ta nemudoma izroči vse vojne zločince, ki so uganjani tu grozodejstva in ki so sedaj ZVU dosegljivi, posebnost pa še tiste, ki so pristojni v coni B.

Jasno je, da moramo na drugi strani odpraviti tudi dosedanje napake birokratskega postopanja nekaterih sodišč, ki se držijo birokratskega paragrafa, ter se tudi ostreji pojma nepravilne širokogrudnosti, ko gre za avtoriteto ljudske oblasti in njenih ukrepov, torej ukrepov ljudstva samega. Tako našemu širokogrudnost ponavadi izkoriščajo spekulanti in ostali hinavci ter prišepetanci fašizma, ki hoče rasti v poedinih primerih krajevnim odborom čez glavo in na novo uganjati lopovščine fašističnega kova. Tajništvo PPN00 predlaga, da se sedanje okrogno sodišče v Postojni izpopolni z novimi člani laiki.

V zvezi s tem je treba storiti vse za utrditev organa ljudske oblasti NZ, katere skupno z narodnimi sodišči predstavlja orodje in orožje v rokah ljudstva proti vsakemu, kateri bi hotel po svoje — mirno ljudstvo in na njegovo škodo podvzemanj Karloli. V tej zvezi je treba tudi do kraja izvesti čiščenje fašizmu priljubljenih elementov iz javnih ustanov in industrije.

Oglejmo si sedaj še delo socialnega skrbstva in zdravstva

Socialno skrbstvo je bilo prvotno celo od naših odborov nepravilno tolmačeno poleg tega, da so se dogajale tudi druge nepravilnosti. Bili so primeri, da se je splošno načelo, da dobi podporo tisti, ki je res potreben, tolmačilo nepravilno, in sicer, da se ni to vprašanje reševalo skupno z zaposlitvijo za delo sposobnih. Drugič je bilo tudi poedini slučajji protekcijonazštva. Te izkušnje moramo imeti pred očmi še vedno danes in sicer v geslu: Vsi za delo sposobni v produkcijo za čimprejšnjo obnovo domovine — pri nas pa poleg tega še za priključitev k Jugoslaviji, dela nezmogni pa naj dobijo denarne podpore. Do sedaj je bilo izdanih za podpore 20.792.000 lir. Socialno politiko v sedanjem času moramo pravilno razumeti. Naši odbori ne smejo čakati na izključno izplačevanje oblasti, temveč je treba med samim ljudstvom organizirati samopomoč.

V teku je akcija za nepreskrbljene otroke, katerih je na našem področju 1000, od teh 500 partizanskih sirot. Ostali del Slovenije nam je prišlo blizu na pomoč in tudi sprejema v svoje ustanove otroke od tu. Pri

nas pa je bil v Št. Petru ustanovljen mladinski dom narodnega heroja Toneta Tomšiča, kjer je v oskrbi 1130 otrok, k ustanovitvi tega doma je zlasti pripomogla naša vojska in masovne organizacije. (Provokacije reakcije! — izplačevanje podpor v Vidmu — demobilizacija — partizanska zveza).

Socialno zavarovanje je sedaj v razvoju, predpisani so prispevki in se izplačujejo otroške doklade. To vprašanje je bilo treba reševati čisto znova, zato se je ustanovil pokrajinski zavod za socialno zavarovanje.

Zdravstvena služba je v glavnem ob pomoči vojske ukrenila vse, da se niso pojavile epidemije. Bilo je sicer par primerov tifusa, ki pa je bil omejen. Deluje devet bolnic in 27 ambulan, istotako se organizira lekarniška služba po okrajih. Ob koncu vojne ni ostalo skoraj nič zdravnikov, danes pa je skoro v vsakem okraju nastavljen redni okrajni zdravnik.

S tem bi bilo v glavnih in grobih obrisih opisano delo naše oblasti v dobi zadnjih šestih mesecev. Jasno je, da so se pri tem dogajale tudi gotove napake, od katerih so bile nekatere navedene že v poročilu samem. Gre sedaj predvsem za to, da nam izkušnje dosedanjega dela pripomorejo k uspešnejšem reševanju nalog, katere so sedaj pred ljudsko oblastjo. O nekaterih smo danes že govorili, pogledimo najvažnejše na kratko še enkrat.

1. Utrditev ljudske oblasti mora biti prvenstvena naloga,

katero se je pri nas v coni B treba lotiti poleg rednega in zdravega upravnega dela predvsem z borbo za priznanje zakonitosti ljudske oblasti v vsej JK, za razbitje demarkacijske črte in za dokončno priključitev celotne JK k federativni ljudski republiki Jugoslaviji. Samo odbor, ki bo v celoti vodil svoje volivce v boj za doseg te cilje pod praporom SIAU, je res narodni odbor.

2. Poglajlati bratstvo med Slovenci in Italijani v JK

in to ravno na liniji utrjevanja ljudske oblasti za priključitev k FLRJ in borbe proti vsem fašističnim ostankom. Osnutek nove jugoslovanske ustave nam poleg korenito izpremenjenega socialnega stanja jasno govori o pravicah tudi manjšin, kakor manjšine in posameznika v FLRJ. To pa pomeni, da je svetovna in italijanska reakcija dobila uničujoč udarec v tem, da delavno italijansko ljudstvo JK samo odvrne od borbe za priključitev k Jugoslaviji in s tem od njegove bodočnosti. Bratstvo med Slovenci in Italijani je imelo in ima sedaj še posebno močan temelj skupne fronte za dokončni zlom starega, za uresničenje nacionalnih, predvsem pa socialnih pravic, katere dajejo vso oblast v roke ljudstva, v roke njegovih odborov. Torej se bo bratstvo med Slovenci in Italijani pod praporom SIAU utrjevalo na poznavanju svoje — to je ljudske jugoslovanske ustave, kar predstavlja v sedanjem momentu še posebno močno orožje v rokah ljudstva JK.

3. Borba proti ostankom fašizma in spekulaciji naj poteka v smeri utrjevanja ljudske oblasti — narodnih odborov, ljudskih sodišč in NZ. Vsako zločinsko in izkoriščevalsko protiljudsko rovarjenje se ne more in ne sme skrivati pod plaščem črnosrajne demokracije.

Na drugi strani pa morajo naši odbori storiti vse, da svoje naloge čim hitreje in čim učinkoviteje skupno z ljudstvom rešujejo.

H koncu je tov. Aljančič Peter predlagal poslancem šestmesečni načrt v odobritev. Sprejeti so bili tudi sledeči predlogi:

1. Zahteva, da naj ZVU takoj izroči tukajšnji ljudski oblasti vse vojne zločince z območja tajništva PPN00.

2. Protest proti ukinitvi »Primorskega dnevnika«.

3. Predlogi za dodatne volitve v okrogna sodišča.

4. Preusmeritev davčnega sistema.

5. Prepoved razširjanja reakcionarnega časopisja po območju tajništva PPN00.

6. Zahvala maršalu Titu za članek, ki ga je napisal o odnosih med Italijo in Jugoslavijo.

Sam zbor nam govori o veličastnem delu, ki ga je izvršila ljudska oblast v coni B, izvršila pa zato tako uspešno, ker jo je v delu podpiralo vse delovno ljudstvo, ki ne pozna v svojih naporih ovir niti zaprek.

O poteku samega zbora bomo obširneje poročali v prihodnji številki.

Prvi božič v svobodi

Prvi božič v svobodi... Za nami je strahotna težka vojna, ki je presekala nit med časi temnega suženjstva in novo dobo svobode. Razlil se je sij skromne lučke, ki je zablestela že 1941. leta, lučke, katere plamen se je večal in večal ter se razlil s prvih svobodnih primorskih tal tam v cerkljanskih hribih, Brdih in Banjške planote širom vse domovine, lučke — nove misli. In ta luč je spet vzniknila samo iz trpljenja sužnjev, tlačanih narodov.

Letos je tak božič, o kakršnem smo dolgo, dolgo sanjali. Dočakali smo pravi praznik družine, praznik bratstva med ljudmi in narodi, zato ker smo postali osebno svobodni. In vzniknila je prava družina, zveza svobodnega moža in žene, dve enakovredni bitji, zveza, kakršne ni poznala doslej družba. Vzniknila pa je tudi prava močna družina jugoslovanskih narodov pod streho ene svobodne domačije.

Svetla misel težnje po svobodi je rodila napredek in polomila spone suženjstva in tlačanstva. Iz temnih bajt in šup so izšli milijoni in zrasli v silno množico, prežeto z eni duhom, množico, ki se je zavedla svojih človeških pravic. Prižgali so baklo in v spoznanju, da oni sami ustvarjajo življenjsko blagostanje, ki ga izrablja zločinska gospoda in ga uničuje v medsebojnih krvavih tekmah, so se odzvali silnemu klicu, ki ga je spajala stara človečanska misel in mlado življenje.

In tako se je rodil naš prvi pravi res svobodni božič.

★

Dr. Metod Mikuš:

Božič

Dočakali smo letošnji Božič in praznovali ga bomo res svobodni. Ne bo več polnočnic že popoldne in ni več okupatorjev, da bi nam že samo misel nanje zagnusila že božične dneve, ki so posvečeni miru in tihi domači sreči.

Lepi so božični prazniki in nešleto lepih spominov nas veže nanje. Prav tako tudi nas partizane, saj smo preživeli tri ali celo štirikrat te praznike kje na Mokrcu, Gorjancih, Trnovskem gozdu ali na Pohorju. V snegu in mrazu in kljub velikim praznikom na mrtvi straži. Pripravljeni smo bili na borbo tudi v teh dneh, ker smo nosili v sebi zavest, da brez boja in brez zmage ne bo za nas nikoli več Božiča, tihega praznika, ki bi ga tako radi preživeli v miru, v toplo zakurjeni hiši s svojimi dragimi domačimi ljudmi. Zavedali smo se, da samo mi

prinašamo in da moramo prinesiti našim ljudem svobodo, srečo in mir.

Svobodo, mir in srečo privoščimo in želimo danes enako, kot jo želi božični evangelij, vsem dobrim, poslenim in resničnim ljudem. Saj smo tako čutili tudi vsa zadnja štiri dolga leta. Nič ni čudnega, če se je partizan na sveti večer raznežil, ko je pomislil na domače, pa čeprav je bil trd in hladnokrven borec. V duhu se je zopet sestal s svojimi domačimi, od katerih je mislil, da se je za vselej poslovil. Tako je partizanom plaval v božičnih dneh spomin na do-

mačo vas in hišo, pa čeprav so ležali na položajih trdi od snega in pazili, da bi jih sovražnik ne mogel presenetiti. In gledali so z bližnjih hribov, kako ljudje v zamreženi postojanki hodijo k popoldanski polnočnici. Kako bo vse drugače, ko zmagamo, ko pridemo v naše trge in mesta, si je tedaj vsak mislil. V dolinah, ki se jih je prijemala že lahna meglica, pa je zvonilo in pritkavalo že celo popoldne.

Letos na marsikoga od tistih, ki so zadnja leta o Božiču zamišljeno in hrepeneče gledali z gora v dolino,

ni več. Ostal je na mrtvi straži. Tam za večno izvršuje svojo dolžnost in bdi nad našim narodom, da bi se nikdar in nikoli več ne prikradel k nam sovražnik.

Poleg tega, kar pomeni Božič kristjanu praznik in spomin rojstva Boga-človeka, pa pomeni Božič skoraj vsakemu človeku nekaj posebno svetega družinskega praznika. Smo tako navajeni in privzgojeni nam je, da smo za Božič najraje doma. Če se tež leto in dan človek ne spomni svojega rojstnega kraja, če mu dnevni posli, skrbi in težave zameglijo spomin na rojstno hišo, se je prav golovo spomni tik pred Božičem. In če se le da in če je le mogoče, se odpravi na pol, pa čeprav ve, da bo ostal doma le malo časa, morda bo prespal eno samo noč na stari in že črvi postelji v kamri, kjer vise stare in čustiljive podobe. Pa vseeno gre na pol. Hoče in mora stisniti roko svojim najbližjim, hoče videti jaslice, ki jih ni postavljaj že leta in leta, hoče vdihati vonj oljke, bršljana in brinja, ki ga bo oče že s tresoto roko slovesneje kot duhovnik v cerkvi, polagal na žerjavico in s tem božičnim vonjem pokadil vse dele in prostore domačije. Tako stara in človeška navada je vse to.

Vsega se človek spomni, ko pride domov za Božič. Na stare znanke, o katerih mu pripovedujejo domači, kako so pomrli ali se poženili. Stalne na podstrešju stare sani, znanke iz otroških let. Za hišo vidi star oreh, ki se je pa prelomil in po kuhinji se še vedno kadi prav tako kot pred leti. Vsakega še tako majhnega spomina se razveseli. In ko odhaja zopet od doma, se mu zdi, kot da je gledal najlepšo igro ali prebiral najboljšo knjigo. Vse ga bo še dolgo spremljalo in marsikatera vsakdanja težava mu bo lažja.

Ker o Božiču počiva vsa narava, spi drevje, polja, travniki in senožeti, ne ženijo se ptice in potok je v ledu prisiljen obmolkniti, zato sredi take tišine praznujemo o Božiču tudi praznik miru. In kako lepo se sklada naša želja z ono staro versko mislijo, ki pravi: »Mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje.« In gotovo še nobeno leto niso bili ljudje, kateri so bili dobre volje, tako poplačani z mirom, kot bodo v tem letu. Mir je lahko le delež dobrih in poslenih ljudi in je velika dobrota. Če nismo še noben Božič tega doumeli, bomo to spoznali letos, ko vidimo, da je morala štiri leta teči najboljša kri slovenskega naroda, da je lahko zavladal mir in da vlada lahko poštenost in pravičnost.

Poslednji boj heroja Vojka

Tam v Brinovem hribu nad Črnim vrhom pri Idriji je bil partizanski loger, majhen in neznaten. Bil je povsem tak, kot vsi partizanski logerji. Nekaj šotorov, skrpanih, ali celo napravljanih iz smrekovih vej, ki jih je na debelo pokrtil sneg. V teh bornih prebivališčih je prebivala mala četica partizanov, neznatna bi rekli, če ne bi bila njena borba velika, nadčloveška. Bili so tisti prvi primorski partizani, ki so ponesli besedo o svobodi tudi v ta košček zemlje.

Težke, a uspešne borbe je vodila ta četica. Skoraj brez orožja so šli v boj, na juriš. Vodila jih je hrabrost in zavest, da ustvarjajo nekaj velikega, da ustvarjajo svobodo naroda, ki je od svojega početka ni poznal.

Komandir te četice je bil Janko Premrl - Vojko — narodni heroj.

V Idriji je velika fašistična postojanka, v Idrijski Beli prav tako, povsod so posadke, vsak košček naše zemlje je posejan z njimi. Povsod jih postaja strah, povsod se hočejo ugnездiti, da bi ubili v narodu upor, ki se dviga.

V zadnjih dneh januarja 1943 je Vojkova četa dobila obvestilo iz terena, da se Italijani v Beli zopet pripravljajo na pohod. Takoj odhiti v

temno noč dvanaest tovarišev z Vojkom na čelu.

»Ne smemo jim dopustiti, da bi varno hodili po naši zemlji. Na vsakem koraku jih mora biti strah.«

Mraz je, ledena zimska noč. Dvajset teles drhti na položaju, dvajset parov oči se iskrate upira na cesto, ki pelje iz Bele v Zadlog. Dvajset parov rok drži petelina na puški celo dolgo noč. Zdi se, da so v svojem nemem pričakanju primrzli na zemljo...

Jutro je že, ko se začne pomikati kolona fašistov proti Zadlogu. Mule nosijo težek tovor municije in mitraljezov.

Vedno bliže so. Oči borcev sijajo kakor ogenj, puške merijo, težka bre- da išče cilj, še malo... še nekaj metrov... še...

Trrr, to, to, to, toto, bum, to, to, to, se režejo puške Vojkovih borcev in sejejo grozo in smrt nad zverinsko druhal.

Strahopetci, zavojevalci popustijo mule, ki bežijo nazaj v Belo in se poležejo in poskrijejo. Ostra komanda in teror jih komaj spravi na odpor.

Ze več kot eno uro ropota po položajih, odločitev še ni padla, v bor- čih se stopnjuje želja po maščevanju. »Juriš, hura...« dvanaestorica se

Janko Premrl — Vojko, naš narodni heroj

požene proti sovražniku. Fašisti se umikajo in valijo v grapo. Na cesti so pustili celo mitraljez Breda.

Vojko skoči prvi na cesto, a v tem trenutku pobledi in se skrči. Kroglja ga je zadela v trebuh. »Breda, še malo!« stisne zobe in se požene naprej. Že jo prinese na položaj, kakor da ne bi čutil bolečine v trebuhu, — po belem snegu pa kaplja dragocena kri.

Težak spreved se pomika proti Brinovemu hribu. Težko breme nosijo partizani — svojega komandirja. Dvakrat so ga že obvezali med potjo.

Njegovo lice je blede, pogled hladen, zobje stisnjeni, kakor da je pripravljen boriti se s samo smrtjo. Glave vseh so sklonjene, korak jim je težak. Zdi se kakor da bi šli sami za svojim pogrebom. Tako pridejo v logor, kjer odložijo — Vojka, svojih misli, ki jih težijsko kakor prokletstvo, pa ne morejo odložiti.

Dnevi na Brinovem vrhu tečejo počasi, kakor stoletja, glave borcev so sklonjene. Njih oči se svetijo v nemi žalosti. Vojko jih tolaži in jim daje poguma kakor vedno.

»Vem, da bom umrl, to vem. A ni mi žal, ni me strah. Šel sem v partizane, da sem se boril, nisem šel, da bom užival svobodo, šel sem, da jo ustvarjam. Ne žalujte zaradi mene, borite se kakor ste se vedno z menoj borili, hrabro, da ustvarite to, za kar jaz umiram.«

Njegov glas je bil šibak, toda poln vere, da bodo njegovi borci ostali zvesti njegovim oporoki.

Osem dni je še živel heroj Vojko, osem dolgih dni se je boril s smrtjo, kakor se je bil navajen boriti v življenju. Osmi dan je bil v malem lan- gerju na Brinovem vrhu najtežji dan vseh težkih dni, ki so jih preživeli Vojkovi borci.

S solzami v očeh so ga tovariši pokopali na Brinovem vrhu, skrili so ga, da ne bi mrtvega našli sovražniki, ki so jih že zasledovali.

Njegovi borci so ostali zvesti njegovi oporoki, padali so hrabro, kakor je padel njihov komandir, in Breda, za katero je Vojko žrtvoval življenje, je ob vsaki priliki kruto sejala smrt med njene lastne stvaritelje.

(Po pripovedovanju tov. Kompare Albina, borca Vojkove čete.)
Abrahamsberg Milan.

VOJKOV SKLAD

Vas Herpelje 224 lir; vas Podpič 197 lir; vas Male Loče 923 lir; vas Bač 597 lir; vas Materija 256 lir; vas Podgorje 500 lir; vas Kozina 900 lir (gostilne razprodale blokov); vas Herpelje 439 lir (gostilne razprodale blokov); vas Vrhpolje 749 lir (gostilne razprodale blokov in vas skupno); Okr. zadruha 700 lir (razprodala blokov); Okr. O. ZMJK 1719 lir (nabral na mitingu v Divači); na Okr. konferenci AFZ 568 lir (dne 16. dec.). — Skupno 7792 lir — 137 din.

Uslužbenstvo Okrajne zadruge 700 lir; vas Kastelic 676 lir; bloki izdani v gostilni 30 lir; vas Petrinje 220 lir; Skoflje AFZ 200 lir; vas Skoflje ZSM 620 lir; vas Zavrh AFZ 210 lir; novi odbor H. K. T. 400 lir; na avtobusu razprodani bloki 940 lir in 110 din; vas Ocila 120 lir; na postaji razprodani bloki 960 lir; vas Mislje 273 lir. — Skupno 5709 lir in 110 din.

Okraj Idrija 9716 lir (devet tisoč sedemsto šestnajst lir) — 619 din (šeststo devetnajst din).

Finančni odsek Grgar 1251 lir; aktivisti okraja Grgar 335 lir; učitelji okraja Hrp. Kozina 3354 lir; okraj Hrp. Kozina 5709 lir; osebie poverjenstva 1881 lir. — Skupno 12.530 lir.

Tako stoje stvari in nič drugače

Ugotovitve predsednika zvezne vlade, maršala Jugoslavije Josipa Broza-Tita, o odnosih med Jugoslavijo in Italijo

Predsednik ministrskega sveta, maršal Jugoslavije Josip Broz-Tito je napisal članek pod naslovom: »Kaj ovira in kaj je potrebno za vzpostavitev normalnih odnosov med Jugoslavijo in Italijo, ki se glasi:

Ze nekaj časa poizkuša italijanska vlada preko velikih zaveznikov vplivati na Jugoslavijo, da bi vzpostavila z Italijo normalne odnose, to se pravi, da bi priznala današnje stanje prej kakor pa bi Italija priznala škodo prizadejano Jugoslaviji. Ti poizkusi imajo neko gotovo tendenco, in ta je, da pokazejo znanjem svetu, kako je današnja nova Jugoslavija nepomirljiva in da odbija sodelovanje z Italijo. Dejstvo je, da smo mi prvi poskušali neposredno vzpostaviti stik z italijansko vlado, pa so Italijanci odgovorni činitelji postavili nemogoče pogoje našemu zastopniku v Italiji pri zavezniki komisiji, ki je imel nalogo, da spočetka neuradno razišče možnosti neposrednih razgovorov med Italijo in Jugoslavijo. Razume se, da je taka zahteva službenih italijanskih krogov nemiseln, ker ne more premagana dežela postavljati zmagoviti deželi pogojev za razgovore za vzpostavitev normalnih odnosov, temveč nasprotno.

Nadalje

ITALIJA DO DANES OZIROMA PO SVOJI KAPITULACIJI NI NAPRAVILA NITI ENEGA MIROLJUBNEGA KORAKA,

niti ni pokazala dobre volje priznati, da je bila napadalec, njena vojska pa okupator, priznati ogromno škodo, ki jo je okupatorska italijanska vojska prizadejala v Jugoslaviji, priznati upravičenost jugoslovanskih teritorialnih zahtev. Nasprotno Jugoslavija oziroma njeni narodi vidijo njeno neprestano, nečedno in sovražno gonjo v večjem delu italijanskega tiska, celo uradnega nasproti novi Jugoslaviji. Pisanje večine italijanskega tiska, posebno pa fašističnega in profašističnega, je čisto polno najodvratnejših klevet in zasmehovanj, ne samo nasproti nekaterim vodilnim osebam današnje Jugoslavije, temveč tudi nasproti narodu Jugoslavije, ki so skozi štiri leta pretrpeli nepopravljivo škodo in gorje od italijanskih okupatorjev.

Italijanski uradni krogi

OBICAJNO VALIJO VSO KRIVDO ZA VOJNO IN RAZNE ZLOČINE NA MUSOLINIJA

in nekaj njegovih najbližnjih sodelavcev. Taki izgovori so čudni in smešni. Kako je mogel človek kot Mussolini z nekoliko ljudmi vladati preko 20 let v Italiji, voditi osvajalno vojno v Abesiniji, ki jo je z ognjem in mečem zasuznjil, skupno s Hitlerjem skleniti trojni pakt in zagnati skupno z njim najstrašnejšo osvajalno vojno na svetu, kakršne ne pomni človeška zgodovina? Ako prizna gospoda v Rimu moč logike, potem si mora biti na jasnem, da ni hude na svetu, ki zdravo misli, ni more verjeti njihovim izgovorom in odriivanju krivde samo na Mussolinija in njegove bližnje pomagače. Ne, Mussolini je lahko izvedel svoj nart samo zato, ker je imel močno oporo italijanske buržoazije, ki je imperialistično vzgojena, ker je imel oporo fašističnih tolp, ki so šle ne samo desetine, temveč stotine in stotine tisočev in več, ki je z njimi najprej zasuznjil italijansko delovno ljudstvo mest in vasi, da bi ga pozneje potegnil v krvave vojne za uresničenje imperialističnih težnj italijanske kapitalistične klase. Torej ne samo Mussolini, temveč tudi

TISOCI TISTI, KI SO DANES ZOPET NA OBLASTI,

ali okoli oblasti, so krivi za vse, kar so italijanske okupatorske vojske počele v zasedenih deželah.

Določena gospoda se bo tam gotovo upirala taki ugotovitvi, toda naj odgovori, koliko je do danes kaznovanih krivcev za vse te zločine? Ne samo, da se izigravajo določbe sporazuma v Moskvi o izločitvi vojnih zločincev onim deželah, kjer so zločine izvršili, temveč se ne kličejo na odgovornost niti krivci pred italijanskim narodom samim. Kam je prišlo na deset in stotine neizsledljivih fašistov? Ali so se vdili v zemljo? Ne, ti žive v Italiji, pridirajo v vsa državna oblastva, hujkajo italijansko ljudstvo proti svobodoljubnim narodom Jugoslavije. To so od najvišjih do najnižjih glavni krivci, da se vprašanje vzpostavitev normalnih odnosov med Jugoslavijo in Italijo ne premakne z mrtve točke. Leta 1943 je bila potopljena Mussolinijeva državna orehova lupina, toda brodomcem je bilo spušenih toliko rešilnih čolnov in pasov, da so se z njimi rešile tudi okužene fašistične podgane, ki zopet širijo svojo nalezljivo bolezen med italijanskim ljudstvom. Razumljivo je, da

TEGA NI KRIVO ITALIJANSKO DELOVNO LJUDSTVO,

temveč italijanska in mednarodna reakcija. Toda vsekakor svobodoljubnemu svetu to ne bo prineslo koristi, temveč le škodo, ker predstavljajo ti elementi veliko nevarnost za mir. Današnja nova Jugoslavija mora vse to zelo upoštevati, ker je v tej vojni največ pretrpela od prav teh fašističnih osvajačev.

DOLOČENI ZAVEZNISKI KROGI HOČEJO ZARADI NEKATERIH SVOJIH KORISTI PRIZANESTI DANAŠNJO ITALIJO,

Italiji Slozre. Do Gasperija itd. Hoteli bi, da Italija ne plača reparacij, vaje vso krivdo na nemškega okupatorja. Jugoslavija se s tako rešitvijo nikdar ne more strinjati, in to zaradi tega, ker je bila fašistična Italija skupno z Nemčijo glavni napadalec na Jugoslavijo. Slednjič nekaj številki najboljše kaže točnost teh

navedb: Leta 1941 je bilo v Jugoslaviji 23 okupatorskih divizij s 510.000 vojak. Od teh je bilo 18 popolnih italijanskih divizij in 50 samostojnih bataljonov, skupno s 350.000 vojak. Leta 1943 je bilo v Jugoslaviji 33 okupatorskih divizij s 110.000 vojak, od tega 19 italijanskih divizij, približno 10 samostojnih polkov in približno 100 samostojnih bataljonov s skupno 400.000 vojak. Leta 1943 je bilo v mesecu avgustu v Jugoslaviji 35 okupatorskih divizij s 650.000 vojak. Od tega je bilo 16 italijanskih divizij s približno 300.000 vojak. Po kapitulaciji Italije so bile do konca vojne v Jugoslaviji italijanske fašistične enote, ki so bile pod poveljstvom Mussolinija in so vodile boj skupno z Nemci proti jugoslovanski vojski. To torej najodlične kaže, da Italija ni bila navaden Hitlerjev satelit, temveč enakopraven družabnik glede zasedbe Jugoslavije, ker so bile vsa Dalmacija, Lika, Kordun, Banja, en del Bosne, vsa Črna Gora in Hercegovina, Sandžak in večji del Slovenije pod zasedbo italijanskih čet.

Se jasneje govore sledeča dejstva:

NA STO IN STO POZGANIH VASI,

na desetisoče ubitih, iznakaženih in odgnanih v taborišča v Italijo, kaže, da italijanski fašistični okupator ni bil nič manj krvočeln kakor nemški. Tu ni kraj, da naštevam vse to ogromno škodo, ki jo je naša dežela pretrpela od italijanskih okupatorskih čet. To navajam samo zaradi tega, da obvestim današnje uradne italijanske kroge, da nam je to, in še kako, v mislih in da oni pred takimi dejstvi ne morejo zapirati oči.

Ves italijanski tisk obtožuje Jugoslavijo, da so jugoslovanske čete baje internirale nekaj tisoč italijanskih državljanov iz cone »A«. Te obtožbe so popolnoma tendenciozne, ker ne odgovarjajo resnici. Naša vlada je v beograjskem sporazumu o razmejitvi v Julijski krajini odločno odklonila zahtevo zaveznikov, da naj vrne baje internirane italijanske državljane, ki so jih jugoslovanske oblasti baje odpeljale ob umiku iz cone »A«. Odbila je enostavno zaradi tega, ker takih internirancev v Jugoslaviji niti ni, niti jih ni bilo. Brez ozira na to, da je jugoslovanska vlada obvestila, da takih internirancev ni, pa je italijanska vlada znova preko zaveznikovih organov izročila jugoslovanski vladi seznam 2500 baje interniranih Italijanov.

TA SEZNAM JE ZELO SUMLJIVEGA ZNACAJA,

ker so preiskave pokazale, da so v njem vpisane osebe, ki so v času partizanske vojne od leta 1942 do 1943 in tudi 1944 padle v boju proti jugoslovanskim partizanom na strani Nemcev in italijanskih fašistov.

Nadalje so v tem seznamu navedene osebe iz nemške organizacije »Toti«, pa celo tudi nemški državljani, od katerih so bili nekateri najdeni živi v Nemčiji. Prav tako so v seznamu osebe, ki prebivajo v coni »B« pod jugoslovansko upravo. V tem seznamu so tudi vojaški italijanske vojske, ki so padli ali pa so v ujetništvu. V tem seznamu so tudi jugoslovanski državljani, ki žive v Jugoslaviji. Navedene so nadalje osebe, ki se prosto gibljejo v coni »A« pod zavezniško upravo, kakor n. pr. št. 261 Antonio Cernelica, ki je v Trstu v coni »A«. St. 97 Giordano Cumara se brezskrbno sprehaja v Gorici. Navedene so osebe, kakor n. pr. št. 22 Rernargin Radivoj, ki živi v Ajdovščini, nadalje št. 284 Iersini Desiderio, ki je v Labinu kot član Oblastnega narodno-osvobodilnega odbora itd. Nadalje so v seznamu navedene osebe kakor republikanski Mussolinijevi vojaški SS čet, ki se verjetno skrivajo po Italiji ali pa so v našem ujetništvu, kakor n. pr. št. 673 Truglio Vicozno, republikanski major, skvadrist, ki je v taborišču št. 3, kot ujetnik št. 238. Nadalje so navedene osebe, ki so bile še 1. avgusta 1945 v koncentracijskem taborišču Buchenwald in so čakale na repatriacijo. Taki in mnogi drugi podobni primeri, ki smo jih v svoji notni označili, jasno kažejo tendenco italijanske vlade, da bi skonstruirala kako za Jugoslavijo kompromitirajočo listino, da bi vsaj z nečim mogla oblažiti močna dejstva, ki so v obtožbi Jugoslavije proti Italiji. Na temelju tega slabo sestavljene seznama domnevnih internirancev so nekatere odgovorne osebe iz italijanske vlade stavile našemu zastopniku v Italiji kot pogoj, da se v seznamu navedene osebe vrnejo ter da se bodo šele potem lahko vodili razgovori za vzpostavitev normalnih odnosov. Kaj to pomeni? To pomeni, da nekaterim današnjim oblastnikom v Italiji, ki imajo podporo tudi od zunaj, dni do dobrih odnosov z Jugoslavijo. To pomeni, da nekatere odgovorne osebe, in to verjetno večina med njimi v Italiji, želijo s takimi nečednimi in izmišljenimi sredstvi izogniti se obveznostim, ki jih ima Italija nasproti Jugoslaviji kot deželi, ki je bila žrtev napadalec.

ALI ZELI JUGOSLAVIJA DOBRE ODNOSAJE Z ITALIJO?

Da, Jugoslavija želi dobre odnose z Italijo. Toda pod kakšnimi pogoji? Pod pogoji, da italijanska vlada pošteno prizna, da je bila Jugoslavija žrtev osvajalnega napada s strani Italije ne glede na Mussolinija ali koga drugega, ker je to zgodovinsko dejstvo. Drugič, da italijanska vlada prizna ogromno žrtev in škodo, ki jo je Jugoslavija utrpela v času okupacije italijanskih čet. Tretjič, da Italija prizna upravičenost teritorialnih zahtev Jugoslavije.

Višino reparacij in teritorialna vprašanja pa je mogoče dokončno ugotoviti šele pri pogajanjih. Torej ni Italija, temveč je Jugoslavija tista, ki stavlja pogoje. Jugoslavija je pripravljena iti

do skrajnih meja, da bi prišlo do sporazuma med Italijo in Jugoslavijo zaradi bodočih dobrih odnosov, služil za varovanje mira. Jugoslavija ne želi Italiji slabega, najmanj pa delovnemu italijanskemu ljudstvu. Jugoslavija ne želi materialnega uničenja Italije, toda Jugoslavija se ne more odreči določenim odškodnini, ker ji je ta potrebna, da bi vsaj do neke mere nadomestila ogromno škodo, povzročeno zasedbo, in zacetila rane, ki so ji bile prizadejane.

Zavedamo se tega, da je italijansko delovno ljudstvo v težkem gospodarskem položaju. Fašistične pustolovščine, posebno pa ta zadnja krvava vojna, so povzročile italijanskemu ljudstvu veliko škodo, toda njegova stvar je, da nosijo glavno breme oni, ki so krivi teh pustolovščin, teh žrtvi in škode, povzročenih drugim narodom. Ravno tako je potrebno, da italijansko ljudstvo, ali bolje rečeno resnične demokratične sile Italije, onemogočijo razne fašistične izjave, ki se zopet z vsemi silami trudijo, da bi izvalili mržnjo italijanskega naroda proti jugoslovanskemu narodu. Razne izmišljotine fašističnih in profašističnih časopisov v Italiji o tem, da se v Istri in Slovenkem Primorju vrše preganjanja italijanskega življa, lahko škodujejo samemu italijanskemu ljudstvu prav toliko kolikor tudi Jugoslaviji.

ITALIJANSKO PREBIVALSTVO, KI JE NA OZEMLJU POD UPRAVO JUGOSLOVANSKIH VOJASKIH OBLASTI, IMA ENAKE PRAVICE,

kakor slovenski in hrvatski narodni živelj. To dejstvo dobro poznajo tudi odgovorne osebe v Italiji, pa vendar dovoljujejo fašistom, da širijo najodvratnejše laži o preganjanjih italijanskega

prebivalstva. Se več, oni tudi sami govorijo in pišejo o domnevnih preganjanjih Italijanov pod jugoslovansko upravo. Zakaj je to potrebno in k čemu to pelje? Ali mislijo, da se bodo na ta način popravili odnosi z Jugoslavijo? Ali mislijo, da se bo mogla z lažnim slikanjem stanja v Istri in Slovenskem Primorju zavesti svetovna javnost na napačno pot in na ta način doseči svoj cilj, in ta je, da ponovno zavladajo v krajih, katere so nekdanj na nepravilnem način dobili? Bilo bi dobro, da bi uradni italijanski krogi pogumno gledali stvarnost v oči, da bi realno motrili stanje v teh krajih in se potrudili najti stik z današnjim Jugoslavijo za skupno rešitev spornih vprašanj na ta način, da bi se odstranilo vse ono, kar bi moglo v bodočnosti ovirati prijateljske odnose med obema deželah.

Današnja nova Federativna ljudska republika Jugoslavija je rešila na najdemokratičnejši način narodnostno vprašanje. Narodne manjšine v Jugoslaviji imajo vse možnosti in pravice za svoj kulturni in narodnostni razvoj ter bi bilo absurdno trditi, da italijanske manjšine v Jugoslaviji ne bodo imele istih pravic, kakor tudi ostale. Dosedanji razvoj na ozemlju, ki je pod jugoslovansko vojaško upravo, kakor tudi na ozemlju, ki je po pogodbi v Beogradu prišlo pod zavezniško upravo, kaže, da so odnosi med italijanskim, hrvatskim in slovenskim prebivalstvom najboljši, kakor jih je mogoče želeli. Razumljivo je, da to omogoča resničen demokratičen red, to je, da ima ljudstvo oblast v svojih rokah. Zaradi tega pri nas ni nobenih elementov, ki bi v teh krajih take odnose slabšali. Taki elementi lahko pridejo samo s strani italijanskih fašistov in irendentistov, ki se ne morejo sprijazniti

s dejstvom, da morajo ti kraji pripasti Jugoslaviji.

TAKO STOJE STVARI IN NIČ DRUGAČE.

Tudi mi smo trdno odločeni, da ostanemo pri svojih dosedanjih zahtevah, ker so te zahteve upravičene. Priznanje teh zahtev s strani uradnih krogov Italije pa pomeni resnično usvaritev predpogojev za prijateljsko reševanje vseh spornih vprašanj v korist obeh dežel.

Z dosedanjim sovražnim vedenjem, klevetanjem in podtikanjem se ne bo daleč prišlo. Blato, ki ga mečejo reakcionarni in fašistični elementi Italije na Jugoslavijo in njene voditelje, zadeva nje same. Način pisanja določenega dela italijanskega tiska ni vreden kulturnega naroda. To je znani način Gëbbelsa in bivših Mussolinijevih pristaev, ki so se sedaj povampirili. Fašistični elementi Italije zopet delujejo s polno paro, zahvaljujoč se podpori, ki jo prejemajo. delujejo za to, da raznetijo D'Annunzijeve irendentizem pri italijanskem ljudstvu in ga pridobijo za nove nevarne pustolovščine. Mi verjamemo, da je italijansko delovno ljudstvo sito teh pustolovščin in da bo samo znalo preprečiti njihove izjavalne namene. Delovno italijansko ljudstvo mest in vasi ima v sosednji novi Federativni ljudski republiki Jugoslaviji svojega iskrenega prijatelja, ki želi živeti z italijanskim ljudstvom v najboljših odnosih.

NASA ZELJA

je končno, naj spoznajo naši zavezniki, da ni kriva Jugoslavija, da do danes ni prišlo do zboljšanja odnosov z Italijo. Ravno tako pa želimo, da naši zavezniki priznajo naše upravičene zahteve, naše žrtve, povzročene nam škodo, težkoče in trpljenje naših narodov tudi v tistih krajih, ki so bili pod zasedbo Italije.

Popolno razumevanje in pogumno reševanje vprašanj, ki se tičejo Jugoslavije v zvezi z Italijo, bo brez dvoma mnoge pripomogle k utrditvi mira, ker se s tem odstranjujejo elementi nemira in negotovosti v tem delu Evrope.

OD TEDNA DO TEDNA

Ze v prejšnji številki Primorske Borbe smo govorili o velikih dogodkih v Jugoslaviji, o široki demokratičnosti, ki se kaže v vsem njenem razvoju in zlasti v osnutku nove Ustave; posebno pa to lahko poudarimo danes, ko imamo pred seboj nove rezultate in predloge, ki jih je rodila diskusija širokih ljudskih množic, katerim je bil osnutek Ustave dan v pretres in izpopolnitev.

Vsi narodi Jugoslavije se intenzivno udeležujejo te diskusije, saj vedo, da ustvarjajo sebi in svojim potomcem boljše bodočnost. Jugoslavija je tako postala vzor prave, ljudske demokratične države, ki bo lahko močno vplivala na razvoj naprednih sil na Balkanu in v svoji soseski sploh.

Tega se v polni meri zavedajo tudi reakcionarji svetovnega kova, zato z vsemi sredstvi podpirajo

reakcionarne elemente

v Italiji, Grčiji, zastrujejo notranje politične krize in zavirajo vsestranski razvoj v državi. Spremembe vlad v Grčiji kakor tudi v Italiji niso prinesle dejanske nikake spremembe, niso prinesle nikakih, niti najosnovnejših demokratičnih svoboščin narodom. Sofulisovala vlada v Grčiji, ki je ob svojem nastopu pokazala dokaj razumevanja in voljo sodelovati z ljudstvom in dala že celo vrsto obljub, ki so nakazovale bistvene spremembe v notranjem političnem življenju, je sedaj s svojim delom dokazala, da je veren naslednik prejšnjih protiljudskih vlad. Ze dejstvo, da hočejo vršiti volitve na podlagi starih, ogoljufanih volilnih imenikov, dovolj jasno kaže njihovo smer.

Zato tudi narodno osvobodilna organizacija EAM, ki je bila pripravljena podpirati to vlado, ki naj bi izvršila demokratizacijo grškega javnega življenja, danes odstopa od vsakega sodelovanja z njo. Tako plove Grčija v novo razdobje vladnih kriz in se verjetno ne bo končalo prej, dokler ljudstvo samo ne bo dejansko poseglo vmes in si priborilo in utrdilo svojih demokratičnih pravic.

Približno isto se dogaja v Italiji, kjer delajo

italijanske napredne sile

v silno neugodnih okoliščinah. Ce upoštevamo dejstvo, da je princ Umberto, preden je povelil sestavo nove vlade Gasperiju, povabil na razgovor tudi predsednika neofašističnega gibanja »Uomo qualunque«, potem nam je jasno, kakšno demokracijo lahko pričakujemo od nje in se popolnoma nič ne čudimo, ko nazadnjaška sodišča izpuščajo fašiste, zapirajo in sodijo pa borce za svobodo in demokracijo. Nujno bo moralo italijansko ljudstvo obračunati z vsemi temi nazadnjaškimi silami, če si hoče priboriti najosnovnejše demokratične pravice.

Popolnoma razumljivo je, da fa-

šisti-reakcionarji vsega sveta ljubosumno gledajo na hiter razvoj naprednih demokratičnih sil v svetu in da poskušajo na vse načine ta razvoj zavirati. Iz vseh svojih postojank, ki jih imajo, bruhajo ogenj in žveplo na dežele, kjer si je ljudstvo ustvarilo svojo demokracijo, ustvarilo boljše življenjske pogoje ter onemogočilo in uničilo vse protiljudske izkoriščevalske oblasti.

Tak neroden izbruh jeze in sovražstva do demokratičnih sil so bile tudi

fašistične demonstracije v Carigradu

in drugih mestih Turčije. V zaščiti turške policije je tako imenovana dijaška mladina vzklikala proti Sovjetski zvezi, proti demokratičnim sosedam na Balkanu in proti turškim demokratom. Razbijali so knjigarne, ki so prodajale demokratične časopise in knjige, razbijali so tiskarne demokratičnih listov. Ti dogodki niso nič nepričakovane in nič čudnega v tej evropsko-azijski državi, ki preživlja hudo gospodarsko in politično krizo, ki je nujna posledica turške politike med drugo svetovno vojno.

V oktobru 1939 je Turčija podpisala pogodbo o medsebojni pomoči z Anglijo in Francijo, tik pred napadom Nemčije na SZ pa je sklenila 18. junija 1941 pogodbo o prijateljstvu in nenapadanju z Nemčijo. S tem je turška vladajoča klika zavarovala hitlerjevimi armadami jugovzhodni bok in tako je Hitler lahko pošiljal nove divizije na vzhodno fronto. Turčijo je obenem podpirala in zalagala Nemčija s kromom, bakrom, bombažem, krznom, usnjem itd. in dovoljevala nemškim ladjam prehod skozi Dardanele v Črno morje. Tako je kršila nevtralnost, ki jo je razglašala kot svoje načelo.

To je trajalo vse do sredine leta 1944, ko so tudi ti nazadnjaški turški politiki končno spoznali polom nemškega fašizma in fašizma sploh in pretrgali diplomatske zveze z Nemčijo.

Slovensko in italijansko ljudstvo pozdravlja besede maršala Tita

Slovensko in italijansko ljudstvo Julijske Krajine je navdušeno pozdravilo članek maršala Tita pod naslovom: »Kaj ovira in kaj je potrebno za vzpostavitev normalnih odnosov med Jugoslavijo in Italijo.«

Slovenske in italijanske množice vidijo, da je maršal Tito v svojih besedah izrazil tudi njihove misli. Njegove besede so jim vline novih moči za premagovanje vseh težkoč, ki se jim stavljaajo na njihovi poti. Slovenske in italijanske množice Julijske

Niso pa prenehali s svojimi fašističnimi metodami proti drugim državam. Turški listi so klevetali Bolgarijo in Jugoslavijo in ju prikazovali kot državi, kjer vlada največja anarhija. Taka zunanja politika pa Turčiji ni prinesla ugleda. Obenem so zagazili v gospodarske težave, ker so bili navezani izključno na nemško gospodarstvo in danes turški gospodarstveniki ne vedo, kje bi začeli obnavljati gospodarske zveze z drugimi deželah.

Zato ni nič čudnega, če se turška reakcija sedaj, ko bi se rada izvlekla iz tega neprijetnega položaja, poslužuje fašističnih metod in se s tem vedno bolj pogreza v blato.

Toda napredni, miroljubni narodi s pomilovanjem gledajo na te ogrožene izpade proslulih fašistov in zapuajo v zmago demokratičnih sil v svetu, ki imajo v Atlantski karti, v sklepih Moskovske, Teheranske, Potsdamske in Krimske konference zagarančijo za miren razvoj in napredok. Sedanji

sestanek treh zun. ministrov v Moskvi

je ponoven dokaz, da je zveza »velikih treh« še živa, čeravno so se reakcionarji tolažili s tem, da bo ta zveza prej ali slej morala propasti. Razumljivo je, če bi Veliki trije zasledovali samo vsak svoje ozke interese, bi do tega razbitja zanesljivo prišlo, svet pa bi bil izpostavljen nevarnosti nove, še strašnejše svetovne morije.

Zunanji ministri in veliki zavezniki sploh se dobro zavedajo zgodovinske odgovornosti in bodo vse nadaljnje pogovore razvijali na podlagi sklepov prejšnjih konferenc, ki edini lahko zagotovijo vsemu svetu mirno bodočnost.

Končno pa mora vsak narod tudi sam storiti vse, kar je potrebno, da doseže človeštvo tiste visoke cilje, za katere so dali milijoni ljudi svojo življenja.

Kmetje, delavci! Pomagajmo demobilizirancem, ki se vračajo na svoje porušene domove, z gradbenim materialom, semenjem, orodjem in stvarno pomočjo pri delu!

S sodelovanjem, ki se je pričelo med vojno, moramo nadaljevati v miru

Pravi demokrati danes dobro vemo, da se bje reakcija najmočnejše prav z utrjevanjem bloka zmagovitih demokratičnih sil

Pred dobrim tednom se je začel v Moskvi sestanek zunanjih ministrov treh zaveznških držav, veličastnih zmagovalk nad nacifašizmom. Ze dejstvo samo, da so se v Moskvi sestali, kot zastopniki milijonskih demokratičnih množic, zunanji ministri Amerike, Anglije in Sovjetske zveze, pomeni nov udarec reakciji v zaripli obraz, pomeni udarec tisti reakciji, ki ji ni uspelo demokratičnega bloka razbiti z osnovanjem krutih fašističnih tolp, pomeni udarec vsej tisti reakciji, ki skuša z vnašanjem tako imenovanih »političnih problemov« vsaj v povojni dobi razbiti sodelovanje velikih zaveznikov in s tem oslabiliti moč demokratičnih množic. Brez nadaljnega pomeni nadaljevanje tistega dela, ki je bilo začetno na vseh predhodnih konferencah velikih zaveznikov v Teheranu, Jalti, Potsdamu itd. veličastno zmago demokracije in dokaz, da londonski neuspeh ne zajema takega obsega, kakršnega so tej stvari pripisovali ravno reakcionarji. Če kdo, potem zmeraj mi Primorci, katerim so vsilili reakcionarji tako imenovan »problem Trsta«, da bi na tej točki slabili demokratične sile, z največjim zanimanjem sledimo moskovskimi dogodkom. Vsi taki dogodki, kot je omenjeni sestanek velikih zaveznikov, so nam jasna priča, da moramo gledati na vprašanje Trsta, ne kot vprašanje poštenih Slovencev in Italijanov, ampak kot vprašanje, ki ga ustvarja svetovna reakcija, ki prihaja onstran demarkacijske linije do izraza v obliki italijanskega nacionalnega šovinizma, kar pomeni samo predhodnika novega italijanskega fašizma, torej, kar pomeni novo orodje v rokah svetovne reakcije. Samo tako so nam potem jasni tudi vsi dogodki z onstran demarkacijske črte. Tam skuša reakcija napraviti iz Trsta lukovno gledališče, demokratični Italijani in Slovenci pa se bore za zmago prave ljudske demokracije.

Sama izjava ameriškega zunanjega ministra Byrnesa: »S sodelovanjem, ki se je začelo med vojno, moramo nadaljevati v dobi miru,« nam jasno priča,

da niso dogodki v Trstu niti po okusu vodilnih predstavnikov demokratičnih zaveznikov, še manj pa samih demokratičnih množic Anglije in Amerike

ampak nesramna provokacija vseh tistih laždemokratov, ki skušajo pod krinko tradicionalne demokracije ščititi svoje podlo reakcionarno in profašistično delovanje. In ker so prav to spoznale iste italijanske in slovenske demokratične množice na Primorskem, ki so se borile proti fašizmu ter danes napovedale novo borbo reakciji in profašizmu, je moral utihniti »Primorski dnevnik«, uradno glasilo Osvobodilne fronte na Primorskem. Prav zaradi tega so v zaveznške uniforme oblečeni reakcionarji nesramno razpodelili tržaške množice, ko so se zbrale ob katafalku, postavljenemu v spomin tistih stotin pobitih in sežganih protifašističnih borcev, katere so nacifašistične zvezi pokončale v tržaški rižarni. Ali ne dajejo tisti, ki ne dovolijo ljudstvu, da bi opozorilo množice vsega sveta na fašistične zločine, potuho prav fašizmu? S tem, da daje tista skupina potuho bivšim fašističnim zločincem, žali ne samo ponos primorskega ljudstva, ampak ponos vseh demokratičnih množic sveta. In prav zaradi takih stvari je moral utihniti »Primorski dnevnik«, katerega ni mogla prekriti vsa poplava reakcionarnih časopisov, med katerimi prednjačita »La voce libera« in »Vita nuova«. Danes si na Primorskem nihče izmed antifašističnih borcev ne zastavlja vprašanja, zakaj je bil ukinjen »Primorski dnevnik«, ker vsi dobro vemo, da je bil ukinjen prav zaradi tega, ker je pisal o demokraciji kot o demokraciji, ker je pisal, da so fašisti fašisti in da je v službi fašizma vsak, kdor podpira fašiste. Vprašuje pa se primorsko ljudstvo, kako je mogla ZVU dovoliti nekaj takega.

Danes primorsko ljudstvo ne prosi ničesar, ampak zahteva. In upravičeno se čuti ne enkrat užaljeno, ker so ga dejansko oropali on-

stran demarkacijske črte vseh demokratičnih pridobitev in ga skušajo priognati spet na pot novega fašizma.

Kakor so nam bili v sami narodno osvobodilni borbi vodniki veliki zavezniki, tako so nam tudi danes. Izjava angleškega zunanjega ministra Bevinja, ki pravi: »Upam, da bodo naši razgovori pomagali, da na prijateljski način rešimo številna važna vprašanja,« nam jasno kaže, da veliki zavezniki prav tako, kot same demokratične množice ne bodo pustili, da bi svetovni reakcionarji po tej vojni spet oblačili in vedrili in s tem pripravljali nove svetovne pokolje in nove morije poštenih ljudi.

Jasno pa je, da naše množice niso navajene, da bi križem rok gledale, kako si skušajo reakcionarji lastiti vse težko priborjene demokratične pravice ljudskih množic za svoje namene, ampak, da aktivno, narodno osvobodilne borbe dostojno, posegajo dnevno v borbo proti reakcionarnim poskusom. Danes pomeni glas ljudskih množic v Trstu in v coni A

glas, katerega so dvignili stavkajoči tisoči,

ki so s splošno stavko nastopili proti ukinitvi »Primorskega dnevnika«. Ze sama stavka, katere so se udeležile res najširše množice delavcev, kmetov in inteligence, katere pa se niso udeležili tako imenovani »Julijski

sindikati«, kot pozicija reakcije, ugnezdene v delavskih vrstah, nam priča o tem, da ne pomeni ukinitve Primorskega dnevnika ukinitve navadnega dnevnika, ampak pomeni to neposreden napad reakcije na demokratične slovenske množice v Trstu. Dejstvo pa, da so v celoti demonstriali in stavkali demokratični Italijani, pa jasno priča, da pomeni ukinitve »Primorskega dnevnika« tudi žaljenje demokratičnih Italijanov, ki si pravo slovensko-italijansko bratstvo precej drugače predstavljajo kot tisti, ki skušajo s fašističnim načinom ovirati množice. Prav ti Italijani tudi dobro vedo, da so jim ravno slovenske ljudske množice pokazale pot bratstva in prave demokracije. Ogorčene množice zato nepretrgoma protestirajo in demonstirajo proti takim ukrepom, ki so vse prej, kot ukrepi, ki jih zaslužijo boreče se ljudske množice.

Prav zaradi takih dejstev je še pomembnejši za nas sestanek treh ministrov velikih zaveznških držav. Mi točno vemo, da pomeni ta sestanek tudi našo zmago in da bodo plodovi tega sestanka morali biti tudi pri nas uresničeni. Toda ne samo plodovi zadnjega sestanka, ampak vseh predhodnih od Atlantske listine naprej, ker tako hoče primorsko ljudstvo, katerega v njegovih naporih podpira ves demokratični svet.

— A: Sedaj so nam še »Primorski dnevnik« ustavili.
— B: Če bo šlo tako naprej, kmalu se slovensko govoriti ne bomo smeli.

Slovenske in italijanske množice najodločneje zahtevajo spoštovanje demokratičnih pravic ljudstva

Prebivalstvo Julijske Krajine se zmerom pošilja protestna pisma zavezniki vojaški upravi, ki še ni preklecala odloka o ukinitvi »Primorskega dnevnika«. Samo vasi tržaškega okrožja so poslele dole nad 100 protestnih spomenik. Tudi iz Goriške prihajajo zmerom novi izrazi protesta. Med drugim je poslala tudi goriška ljudska četalska pismo tovarišu Bevku, predsedniku PNOO-ja, v katerem ga prosi, naj intervenira pri ZVU za obnovitev ljubljenskega »Primorskega dnevnika«. Ljudske množice na Goriškem so se zbrale v povorkah s transparenti in protestirale proti krivičnemu ukrepu ZVU, ki pomeni gaženje in teptanje tiskovne svobode. Ob tej priliki je manifestiralo ljudstvo tudi za svojo oblast ter proti nameščanju belogardiističnih eksponentov na Solah, proti aretacijam znanih protifašistov.

V nekaterih krajih je skušala policija ljudstvo razgnati, vendar ni ljudstvo odnehalo. Niti tanki ga niso mogli preplašiti. Ob priliki protestne manifestacije pred sedežem ZVU v Gorici, se je policija obnašala zelo surovno. Aretila je okoli 80 manifestantov ter jih odvedla na kvesturo. Aretili so tudi zastopniki goriškega slovenskega tednika, ki so ga pozneje izpustili.

Z enako odločnostjo zahtevajo množice svoje demokratične pravice po vsej Julijski Krajini. Ljudstvo je ogorčeno zaradi številnih aretacij demonstrantov in tako so se zbrali prebivalci sežanskega okraja iz vseh krajev Krasa na cesti zunaj Sežane in prodrali v ogromni povorki proti središču mesta. Zaveznška policija je poskušala parkrat razbiti povorko, toda ljudje so se vedno ponovno zbrali in

nadaljevali svojo pot. Delegacija okoli 200 ljudi se je napotila k guvernerju in zahtevala, naj izpusti takoj vse aretirane, zapre o priliki demonstracij. Guverner zahtevam ljudstva ni ugodil. Delegacija tudi ni mogla zaradi nasilnega postopanja policije predložiti resolucije, ki se gasi: »Kje je demokracija? Ali smo se vrnili nazaj v stare čase, ko je bila naša slovenska beseda vržena iz javnega življenja. Ali bodo imeli pravico do svobodnega tiska tudi sedaj samo tisti, ki nadaljujejo fašistično kampanjo in sejejo sovražstvo in gorje med narodi Julijske krajine. Trdno zaupajo v pravičnost zaveznikov in njih načela samo šli v boj. Borili smo se z vsemi silami in se nismo ustrašili sovražnih motoriziranih divizij. 46.000 primorskih žrtev je dokaz naše borbe. Hočemo »Primorski dnevnik«, hočemo naše pravice!«

Množica 2.000 ljudi se je zaradi brutalnega postopanja zaveznške policije, ogorčena razšla, vedno pripravljena nadaljevati borbo za zmago demokratičnih načel tudi v Julijski krajini.

V najzapadnejšem delu Julijske krajine, je briško prebivalstvo iz zapadnega dela Brd demonstrialo na Dobrovem, iz vzhodnega dela pa v Kojškem. Na teh velikih demonstrativnih zborovanjih so Brici zahtevali spoštovanje svojih pravic, ponovno vzpostavitev ljudske zaščite, ljudskih sodišč, da bi tako tako že enkrat prestale aretacije protifašističnih borcev in se začelo s pravičnim sojenjem fašistov. Glavni namen teh dveh mogočnih ljudskih zborov je pa bil, da se slovenskemu narodu vrne »Primorski

dnevnik«. Množica je neprestano vzklikala in zahtevala »svobodo tiska ter se sklicevala na svedene obljube, ki so jih voditelji treh velešil svetla dali na raznih konferencah. Dva delegata sta šla s protestnimi pismi na zaveznško policijo in tam predložila ljudske zahteve. Tudi pri demonstracijah v Brdih je prišlo do »repiranja in pretepanja z zaveznško policijo, ki je poklicala na pomoč pojačanje iz Gorice. Aretirani so bili tudi trije tovariši, ki so bili pa kasneje izpusteni.

Spodnja Vipavska dolina je demonstriala proti ukinitvi »Primorskega dnevnika« v veliki dvorani v Prvačini, kjer so se zbrale ljudske množice iz Dornberga, Zaloš, Vogrskega, Gradšča in Prvačine. Na transparentih je bilo napisano: »Naj se neha s fašističnimi metodami, zahtevamo naše demokratične pravice«. Nastopali so razni govorniki iz množice, ki so vsi enodušno trdili, da je »Primorski dnevnik« dosledno branil in zagovarjal tiste pravice, ki si jih je primorsko ljudstvo s častjo priborilo. Množice so tudi protestirale zaradi zapiranja protifašistov, ki jih je aretila zaveznška policija, medtem ko se s fašisti ravna še dalje bolj popustljivo in se jim daje vsa svoboda.

V resoluciji, sprejeti na tem zborovanju, pravi ljudstvo: »Danes, ko smo izgubili naš najdražji let, »Primorski dnevnik«, nam spomin nehoti uhaja v tiste žalostne čase 25 letne sužnosti, ko nam je italijanski fašistični režim ukinil edini tedanji slovenski dnevnik »Edinost«. Na splošno zahtevo ljudstva je bila sprejeta

Slovenci v Trbižu protestirajo proti ukinitvi »Primorskega dnevnika«

Slovenci iz Trbiža so poslali tržaškim Slovincem naslednje pismo:

Slovenci trbiškega okraja smo užaljeni in ogorčeni zaradi ukinitve »Primorskega dnevnika«. Saj smo že »Partizanski dnevnik« štitali in širili kljub veliki nevarnosti pred gestapom in italijanskimi republikanskimi karabinjerji. Le-ti še vedno čuvajo »Tavrislo italijanissimo« zato, da Slovenci ne bi mogli priti do svojih pravic. Tukajšnje italijanske oblasti mešetarijo pri ZVU, da se prošnje in zahteve Slovencev zapostavljajo in čim dalje mogoče zavlačujejo. V odgovor na prošnjo za slovenske šole s podpis staršev otrok, so aretirali učitelja Jožeta Jordana, ki je čakal na dovoljenje za otvoritev slovenske šole v Rablju ali Trbižu. Slovenci trbiškega okraja

tudi resolucija, v kateri se protestira proti ravnanju ZVU v pogledu najbolj zaslužnih protifašističnih predstavnikov. Zlasti pa zahteva ljudstvo, da se spusti na svobodo tov. Albin Dujec. Obe resoluciji je podpisalo na tisoče ljudi.

Prebivalstvo mirenškega okraja in sicer iz Renč, Bukovice, Volčje drage, Bilj, Mirna in drugih okoliških vasi je tudi demonstrialo za svobodo tiska, za vrnitev »Primorskega dnevnika« pred sedežem guvernerja v Biljah. Tisočglava množica je od guvernerja zahtevala, da mora obvestiti višje zaveznške oblasti v Trstu, da ljudstvo ne bo odnehalo s svojo borbo, dokler ne dobi zopet nazaj svojega glasila.

Prebivalstvo iz urednjeprimorskih vasi se je zbralo na cesti izven Kanala, ker zaveznška policija ni dovolila, da se zbere ljudstvo v svojem kraju in da svobodno pove, kaj ga teži. Kljub mrazu in vetru je 500 ljudi poslušalo na prostemem dvorišču tovariše govornike, ki so jim orisali vse težave z izdajanjem in širjenjem »Partizanskega dnevnika« za časa osvobodilne borbe. Ožigostali so nerazumljivo postopanje zaveznikov do slovenskega časopisa, ki zastopa težnje vsega demokratičnega slovenskega ljudstva Primorske. Po končanih govorih se je pomikala vsa množica v povorki po ulicah pred občinsko hišo, prepevajoč partizanske pesmi. Na trgu so hoteli zavezniki vojak z nabitiimi puškami ustaviti nadaljnji pohod, a ko so videli discipliniranost in odločno voljo demonstrantov, so jih pustili mimo. Deputacija je izročila tu guvernerju protestno resolucijo. Nato se je zbrano ljudstvo razšlo ob petju »Hej Slovanec!«

Enotnost Slovencev in Italijanov v obrambi demokratičnih pravic

Splošna stavka zaradi ukinitve »Primorskega dnevnika« je zajela vso Julijsko Krajino

Ukinitve »Primorskega dnevnika« v Trstu je vzbudila silno ogorčenje slovenskih in italijanskih množic. Stavke, demonstracije in protesti so zajeli vso Julijsko Krajino. Slovenske in italijanske množice so z vso določenostjo nastopile proti temu protidemokracijemu dejanju zaveznške uprave, ki pomeni brezobziren napad na svobodo tiska in odkrito zaščito sodelavcev z okupatorjem, ki jih je ljudstvo označilo za vojne zločince.

S splošno stavko v Trstu, Trbižu, Gorici in drugih krajih, ki jo je podprlo vse kmetско ljudstvo z demonstracijami in protesti, je slovensko in italijansko ljudstvo Julijske Krajine dokazalo svojo trdno, bratsko povezanost, v kateri vidi najboljše orožje za obrambo priborjenih demokratičnih pravic. Nič niso uspeli vsi poskusi italijanske in belogardiistične reakcije, da bi razbili enotnost italijanskega in slovenskega delavstva. Nasprotno, haš italijansko delavstvo, italijansko ljudstvo, je ramo ob rami s slovenskimi množicami najodločneje protestiralo proti ukinitvi slovenskega časopisa, kajti v njem vidi tudi svoje glasilo, glasilo ki izraža interese tako slovenskih kot italijanskih ljudskih množic, ki se borijo proti njihovemu skupnemu sovražniku, preostali fašistični reakciji, ki se bori za demokratične pridobitve slovenskega in italijanskega ljudstva. Kdor jemlje demokratične svoboščine slovenskemu ljudstvu v Julijski Krajini, ta jih ogroža oziroma jemlje istočasno tudi italijanskemu ljudstvu.

Slovensko in italijansko ljudstvo Julijske Krajine se dobro zaveda, da bo le z odločno in enotno borbo proti temu odkritemu protiljudskemu napadu obvarovalo demokratične svoboščine Slovencev kot Italijanov pred novimi sličnimi poskusi postopnega odzemanja demokratičnih pravic.

Ogorčenje, ki so ga izražale ljudske množice že prve dni ob ukinitvi edinega slovenskega dnevnika v Trstu z nešteti

protestnimi pismi na zaveznško vojaško upravo, z manifestacijami in kratkimi stavkami, ki so zajele v zadnjih dneh vso Julijsko krajino, Gorico, Trbiž, Trst s Krasom, se je stopnjevalo danes do svojega viška. Ob splošni stavki, ki jo je večeraj proglasila slovensko-italijanska protifašistična unija v znak protesta zaradi kršitve najosnovnejših demokratičnih pravic svobode tiska, ki so jo podprli Enotni sindikati in Komunistična partija Julijske krajine, se je izpričala moč ljudskih množic. Stavkali so delavci in nameščenci vseh tovarn, ladjedelnic, tržaškega pristanišča, tramvajskega podjetja, vseh trgovin in prodajalnic v tržaških predmestjih in deloma tudi trgovin v mestnem središču. Tudi delavci in nameščenci bank ter hranilnic ter prodajalci na zelenjadnih trgih so deloma stavkali.

Zaman so bila prizadevanja reakcije, da bi preprečila stavke, zaman izdajale stališče Julijskih sindikatov, ki so pozvali svoje člane, naj gredo na delo.

Stavka se je iz Trsta razširila po vsem pasu A. V Gorici je zajela stavka podjetja SAFOG, predilnico v Podgori, električno podjetje SELVEG, podjetje ERGO, delavce, ki so zaposleni pri gradnji galerije na Travniku, slovensko gimnazijo in deloma trgovine ter gostilne. Tudi cementarno v Anhovem je zajel stavkovni val.

V Trbižu so stavkali vsi delavci in nameščenci v ladjedelnicah ter drugih industrijskih podjetjih. Trgovine in gostilne so bile zaprte, tako da je bilo mesto popolnoma mrtvo.

Tudi v Miljah je bila splošna stavka. Stavkalo je vse osebe ladjedelnic ev. Roka, prav tako nameštstvo vseh trgovin in gostlin. Povsod je bila stavka izvedena disciplinirano.

Stavkovni val, ki je zajel vso Julijsko krajino, je pokazal pred vsem svetom odločno voljo slovenskih ter italijanskih ljudskih množic, ki so pod zavezniko oblastjo, da hočejo braniti demokratične pravice, ki so si jih priborile s krvjo svojih najboljših sinov ter da zahtevajo, da se slovenskemu ljudstvu vrne njegov demokratični časopis.

Solidarnost delovnega ljudstva Julijske Krajine v borbi za svoje pravice

Ob zadnji splošni stavki v Julijski Krajini zaradi ukinitve »Primorskega dnevnika« so se složno dvignile v obrambo svobode tiska slovenske in italijanske delovne množice. Zlasti kmetiča okolica Gorice je dala lep vzgled prave kmetičko-delavske solidarnosti.

Vas St. Peter, Standrež in Vrtolba pri Gorici so vzorno podprle veliko stavko s tem, da so na lastno pobudo organizirale nabiralno akcijo živil za stavkajoče italijansko delavstvo v mestu. Več stotov nabranega blaga so peljali v tovarno »SAFOG« (livanje in delav-

nice) in ga izročili sindikalnemu odboru podjetja. Ta je porazdelil darove slovenskih kmetov med druga podjetja, ki so stavkali, kot n. pr. električnemu podjetju SELVEO in drugim.

Akcija, ki so jo izvedli okoliški kmetje ob priliki zadnje stavke, je sijalen primer solidarnosti med mestom in deželo, med delavci in kmeti. Kmetje so to storili v zavesti, da ima slovensko ljudstvo v Julijski krajini, v borbi za svoje pravice, zvestega in močnega zaveznika v italijanskem delovnem ljudstvu

ŠOLA ZA AKTIVISTE

Slovansko-italijanske antifašistične zveze - Osvobodilne fronte

Pred nami je naša ustava

Diskusija se že vrši.

Vse narodi Jugoslavije, vse ljudske množice Jugoslavije, vse organizacije, politične, kot strokovne, vsi odbori narodne oblasti, vsak prav vsak zaveden državljani FLRJ, danes študirajo in predeljuje, se pogloblja in razmišlja o 133ih členih osnutka ustave, ki ga je izdelalo in dalo v javno razpravo vsem državljanom Jugoslavije ministrstvo za konstituantno. In v Jugoslaviji se tudi danes že resnično vrši vsestranska diskusija. Borbeno ljudstvo narodov Jugoslavije, je to ustavo s svojo krvjo živo napisalo v dobi narodno osvobodilne borbe, da nes pa ima zato tudi vso pravico, da to živo ustavo piše z besedami in paragrafi, da precizira in spopolnjuje njene organizacijske oblike, da obdeluje in spopolnjuje njene demokratske določbe. Osnutek ustave ne predstavlja nobenega programa ali deklaracije, nič, kar bi se moralo šele v bodoče napraviti. Ne! Osnutek ustave FLRJ je pravna slika vsega že obstoječega političnega, gospodarskega in družabnega stanja v današnji Jugoslaviji, torej stanja, ki že obstoja in za katerega so delavne množice jugoslovanskih narodov štiri leta preživale kri in ga štiri leta v borbi ustvarjale in z živo krvjo pisale.

Kaj pomeni osnutek ustave FLRJ za ljudske množice JK?

Slišijo se opazke, da za Primorsko osnutek ustave ni važen, ker še nismo priključeni, ker še nismo jugoslovanski državljani. To širijo vsi oni, katerim ne gre v račun vsa vztrajna in požrtvovalna borba primorskega ljudstva za priključitev; to širijo vsi oni, ki dejansko ustave ne razumejo oziroma je nočejo razumeti; predvsem nočejo razumeti in se boje tega priznati, da se je primorsko ljudstvo skupno z vsemi narodi Jugoslavije borilo za iste pravice, za isto resnično svobodno življenje, za ljudsko demokracijo; nočejo razumeti in priznati tega, da je primorsko ljudstvo skupno z jugoslovanskimi delavnimi množicami prav tako tudi s svojo lastno krvjo pisalo to ustavo in zaradi tega je ustava FLRJ — tudi ustava primorskega ljudstva. Ni tu vprašanje ali je JK že priključena k Jugoslaviji ali ne, ali so delavne ljudske množice že jugoslovanski državljani ali ne. Ravno s tem, ko primorsko ljudstvo v celoti sprejema ustavo, diskutira o njej na številnih sestankih in zborovanjih, ko daje tudi primorsko ljudstvo svoje predloge za izpolnjevanje in dopolnjevanje ustave, prav s tem ponovno dokazuje, da ne obstoja

med Jugoslavijo in JK dejansko nobena meja več,

prav s tem primorsko ljudstvo ponovno dokazuje celemu svetu svojo samoodločbo. I s tem tudi v celoti dejansko potrjuje svoje jugoslovansko državljanstvo, četudi formalno še ni priznano.

V tem je osnovni pomen diskusije o osnutku ustave FLRJ za JK. Zato je popolnoma jasno, da je vsakdo, ki hoče odtrgati množice od te diskusije sovražnik delavnega ljudstva JK, da mu osnovni in bistveni interesi primorskega ljudstva niso pri srcu, da so mu pri srcu le interesi fašistične gospode, ki bi hotela prav na vprašanju JK ponovno dvigniti svoje grabežljive krepilje nad vsemi delavnimi, svobodoljubnim in miro-ljubnim ljudstvom.

In če tako razumemo bistvo pomena diskusije ustave, potem nam mora biti tudi popolnoma jasno dejstvo, da mora diskusija o ustavi prodreti do slehernega Primorca, do slehernega Slovenca, Italijana in Hrvat na ozemlju JK. Diskusija o ustavi mora predvsem prodreti in biti najjačja v predelih, kjer ima sovražnik delavnega ljudstva JK še svoje pozicije, kjer še zavaja in slepi ljudske množice, goji v njih nezaupanje do ljudske oblasti, kjer sovražnik izkorišča težak gospodarski položaj dotičnih predelov, kjer pa sovražnik izkorišča tudi gotove pomanjkljivosti in napake naših političnih kot oblastvenih aktivistov, pred čemer situacija ne sme zakrivati oči.

O tem nam pričajo resolucije, ki dnevno prihajajo in ki nam tudi kažejo, da je diskusija v gotovih predelih že močno zajela množice in jih zainteresirala, ker nosijo resolucije same tudi že različne predloge in želje glede izpolnitve ustave. V gotovih predelih je diskusija o ustavi že povzročila, da so množice do kraja razkrinkale reakcionarne elemente, med njimi predvsem reakcionarno duhovščino in jih popolnoma ločile in izolirale. V gotovih predelih pa je diskusija o ustavi razkrinkala napake in šibkosti predvsem naših NOO-jev, zlasti v gospodarskem in socialnem pogledu, kar svojim volivcem niso nudili in dali tega, kar bi lahko, če bi pravilno delali in kar sovražnik ljudske oblasti, sovražnik delavnih množic izkorišča v svoje namene. V takih predelih, kjer zaradi šibkosti NOO-jev, in to zaradi šibkosti vse-spolnega političnega delovanja, ljudstvo še nima pravega zaupanja v narodno oblast, je popolnoma razumljivo, da reakcija lahko prodre s parolo glede ustave: »Idealno bi bilo, če bo tako kot piše ustava.« Kdor tako pravi, ta ustave ne razume, je tudi noče razumeti, jo tudi ljudskim množicam prikazuje v popolnoma napačni obliki, hoteč jim odvzeti in izpodbiti zaupanje do FLRJ, hoteč jim izpodbiti zaupanje in vero v njihovo lastno zmago.

Diskusija, kakor smo že večkrat omenili, se že vrši in v gotovih predelih prav dobro.

To je dokaz, da so politične organizacije, v prvi vrsti SIAU, pomen diskusije in ustavo samo do bistva spoznale in da tudi to pravilno prenašajo med vse ljudske množice. So pa še predeli, kjer je diskusija medla, kjer se ne kaže nikake aktivnosti in živahnosti. To je v prvi vrsti napaka odborov SIAU, ki sami pomena tega niso do-jeli, ki si niso napravili konkretnega načrta za študijske sestanke, potom katerih bi zajeli slehernega, ali ki so prenašali ustavo samo med množice šablonsko, neživljenjsko, abstraktno, z nikakim namenom, da je treba prav na tem vprašanju množice vsestransko razgibati, zaktivizirati in spoli-ficirati, da je treba prav na tem vprašanju reševati vse dnevne pereče probleme od političnih do upravnih in gospodarskih.

Mnogo uspeha diskusije same bo zaviselo od tega, kako se ustava po-daja, kako se ustava vnaša v ljudske množice, da bo postala resnično last slehernega primorskega delavca, kmeta in delavnega inteligenta. Popolnoma napačno je podajanje, kjer aktivist pride na sestanke, vzame časopis in enostavno bere ustavo od člena do člena, ne da bi poprej razložil pomen in bistvo ustave FLRJ, kaj je ta ustava, kako je nastala in kake bistvene izpremembe nosi od prejšnjih ustav ali ustav drugih držav, ne da bi razložil, kako je ustava sestavljena iz kakšnih delov in poglavij,

katero so glavne značilnosti posameznih delov in poglavij. Šele, ko je vse to ljudem obrazloženo, potem je treba pristopiti k obdelavi, ne same branju posameznih členov in se še posebno ustaviti pri najvažnejših in najpomembnejših členih, pri členih, ki so na določenem terenu, kjer se ustava obravnava, še posebno važni, ki bodo še posebno množice zainteresirali.

Treba je podjati življenjsko,

ne suho paragrafsko in šablonsko. Katera poglavja in členi so najvažnejši?

V prvi vrsti je treba predelati celotni prvi del, osnovna načela, ki je sestavljen iz petih poglavij, katera v celoti kažejo vse tiste bistvene izpremembe, ki so jih delavne ljudske množice revolucionarnim potom izvršile tekom štiriletno narodno osvobodilne borbe. Te spremembe obstojajo predvsem v tem, da se je revolucionarnim potom izpremenil nosilec oblasti, ki je ne tvori danes več izkoriščevalska klika raznih Karadževićev, Stojadinovićev, Mačkov itd., ki je živel in se redila zgolj na račun delovnega ljudstva, ampak je nosilec oblasti ljudstvo samo, od najnižjih odborov na vasi, do narodne skupščine. Ker je ljudstvo nosilec oblasti, je tudi popolnoma razumljivo, da se je tem revolucionarnim potom razvila tudi družbena — gospodarska struktura. Produkcijska sredstva in celotno gospodarstvo ni več v rokah izkoriščevalske manjšine, ki je poprej prav na tej osnovi najbolj izkoriščala delavno ljudstvo, ampak je v rokah ljudstva samega in to potom državnega in zadržnega sektorja in prav tako tudi potom privatnega sektorja, ki je tudi pod ljudsko kontrolo. Ljudske množice narodov Jugoslavije so v štiriletni borbi rešile tudi nacionalno vprašanje, s tem da narodi Jugoslavije niso priznali razkosanosti Jugoslavije, s tem da so v skupni težki in krvavi borbi že leta 1943 na drugem zasedanju AVNOJ-a dokončno spoznali, da je njihova nacionalna enakopravnost, njihov vsestranski politični, kulturni kot gospodarski razvoj in njihova varnost zajamčena edino v skupnem življenju vseh narodov Jugoslavije, povezanih v skupni, federativni državi Jugoslaviji. Iz vsega tega sledi, da se je morala nujno izpremeniti tudi oblika same države, ki ni več monarhija z vsesmogocnim kraljem na čelu, ampak da je republika in to ljudska republika, ki ji vlada in ki jo vodi edinole ljudstvo samo.

Vse to so osnovne in bistvene izpremembe, ki so podane v prvem delu ustave in katere je treba v prvi vrsti razumeti, če se hoče ustavo resnično in v celoti dojeti. Le če bomo predelovali ustavo in jo vnašali v slehernega posameznika, potem bo tudi ustava resnično last slehernega primorskega kmeta, delavca in delavnega inteligenta, kar bo dokaz vsemu svetu, da so delavske množice JK, če tudi še ne formalno, pa dejansko jugoslovanski državljani.

Živa Kraigher.

Naši sindikati

Napad reakcije in razkol v sindikatih

Po prvem umiku, ki ga je morala reakcija storiti pred borbenimi delavskimi množicami v prvi dobi, je zbrala reakcija svoje sile, da udari po delavskih pridobitvah. Ko je leta 1920 postal minister dr. Korošec, je ukinil železničarjem pravico, da bi vršili kontrolo nad dohodki državnih železnic. V znak protesta se je vršila generalna stavka železničarjev in ročnih delavcev, v kateri je staklo 200.000 članov. Vlada je ugodila zahtevam ročnih delavcev in sicer z namenom, da razbije borbeno enotnost delavstva. Režim pa ni hotel ugoditi zahtevam železničarjev, nasprotno, izdane so bile naredbe za zadušitev upora in stavk na železnicih in v rudnikih ter o mobilizaciji železničarjev. Kdor se je pregrešil zoper te naredbe, je prišel pred vojno sodišče. Reakcija je stavko po 16 dneh s silo zlomila. Korošec je poslal po vojaštvo in policijo, katera je na Zaloški cesti v Ljubljani streljala na delavske množice. Veliko število železničarjev je bilo odpuščenih. Zveza transportnih delavcev je razpadla.

Reakcija je žela prvo zmago nad delavstvom. 31. decembra 1920 je reakcionarna Vesničeva vlada izdala »Obznanec«, s katero je prepovedala razredne sindikate in Komunistično partijo. Policija je vdrila v prostore sindikatov, pobrala arhive in denar ter zaplenila vsa poslopja in delavske domove. Dva dni po objavi »Obznanec« se je zbralo beograjsko delavstvo na trgu Slavije v Beogradu, kjer je demonstriralo proti »Obznanec« in zahtevalo priznanje svojih pravic do svobodnega združevanja v enotnih sindikatih. Vlada je poklicala na pomoč žandarmerijo, ki je navadila na delavstvo s nasajenimi bajonetmi, pred katerimi se je moralo neoborojeno delavstvo umakniti. Izdan je bil zakon o zaščiti države, po katerem je bilo vseh 20 let najbolj preganjanih, zaprtih, mučenih in pobitih na tisoče delavcev.

Po udaru reakcije z »Obznanec« in po zakonu o zaščiti države se je razredno sindikalno gibanje razcepilo na dve skupini in sicer na Amsterdamsko, nazvano »Ujedinjeni radnički sindikalni savez Jugoslavije« —

URSSJ, ki je štel 30 strokovnih zvez s približno 28.000 člani, ter na neodvisne sindikate, nazvane »Centralni radnički sindikalni odbor Jugoslavije« — CRSOJ z 20 zvezami, v katerih je bilo »članih« okrog 20.000 članov. Sindikati CRSOJ so bili politično neodvisni. Obe sindikalni organizaciji, URSSJ in CRSOJ, sta bili v medsebojni borbi do šestojanuarske diktature leta 1929, ko so bili neodvisni sindikati prepovedani in ko sta se obe organizaciji spet združili v »Ujedinjeni radnički savez« — URSSJ. Poleg URSSJ sta obstojali še nevtralni sindikalni organizaciji grafičarjev in bančnih uradnikov, kateri sta izstopili iz razrednih sindikatov kmalu po objavi »Obznanec«.

V borbi proti delavskemu razredu se je reakcija posluževala vseh mogočih sredstev. Kar ni uspelo s terorjem, je poskušala doseči s podkupovanjem najslabših elementov med delavci in z ustanavljanjem svojih »rumenih sindikatov«. Železničarjem, katere je leta 1920 s tako brutalno silo udarila, je vsilila »Udruženje železniških uslužbencev in delavcev«, na Hrvaškem pa je ustanovila državni rumeni sindikat »Jugorasc«, katerega predsednik je bil fašistični agent, špekulant in korupcionista, ki je kot aktivni minister govoril na prisilno organiziranih zborih delavcev.

V Sloveniji je JRZ ustanovila podružnico Jugorasa, »Zvezo združenih delavcev«, v katero so organizirali delavce pod pritiskom s pretnjo, da bodo vrženi iz službe, če se ne organizirajo, ali obratno, da bodo dobili službe, ako se organizirajo v ZZD. Kako so nastajale te organizacije, se vidi iz primera jeseniškega delavstva v zimni 1936—37. Delavstvo je bilo

napadeno od strani podjetja, ki je odpovedalo kolektivno pogodbo. Med pogajanji se je odcepil reakcionarni del Jugoslovanske strokovne zveze in ustanovil podružnico ter z njo pomagal podjetju in oblasti, da je lažje zlomila jeseniško kovinarje v njihovi borbi.

Dočim oblast ni dovoljevala zborovanj in sestankov svobodnih sindikatov, razpuščala njihove organizacije, je pri organiziranju Jugorasa silila delavstvo, da je hodilo na njihova zborovanja med delovnim časom in ta čas tudi plačevala, kakor je bil to primer v sarajevski državni železničarski delavnici in v Železnari v Zenici. Država je celo uradno v državnih blagajnah odtegovala mesečne prispevke za rumeni sindikat železničarjev.

Reakcija pa ni šla samo za tem, da razbije delavske vrste, da napravi razdor med delavci, ona je tudi stori-la vse, da onemogoči združenje med ročnimi in umskimi delavci, med tovarniškimi delavci in državnimi uradniki in jih je medsebojno neprestano odtujevala. Vlada je z zakonom prepovedala sindikalno organizacijo državnih uradnikov.

Pod takimi razmerami ni čudno, da je bilo od 1 milijona 500 tisoč delavcev leta 1936 organiziranih v URSS komaj 54.707 članov, t. j. niti 4 % celokupnega delavstva. Od tega je odpadlo na Beograd 15.072 članov, na Zagreb 13.354 članov, na Ljubljano 11.699, na Novi Sad 6338, na Sarajevo 6483 in na Split 1570 članov. Kljub temu pa je v tej dobi zajel delavstvo val strokovnega gibanja, ki so ga vodili najbolj borbeni in zavodni delavci.

(Nadaljevanje sledi.)

Pot v novo združništvo

(Nadaljevanje)

Visoko jamstvo združnikov ima predvsem dva namena: 1. tesneje poveže združnike z zadrugo. Združniki se bolj zanimajo za delo in uspeh svoje zadruge, če jamčijo s precejšnjim zneskom.

2. Višje jamstvo daje zadrugi višjo kreditno sposobnost. Vprav v začetku je to za zadrugo velikega pomena, ker je večina vezana na posojila in kredite, ki jih bo dobila toliko lažje, čim večje jamstvo so prevzeli združniki.

Organi zadruga.

Skupščina. Občni zbor ali skupščina je najvišji organ zadruga. Na skupščini se združniki sestajajo redno vsako leto z že vnaprej določenim dnevnim redom. Na dnevnem redu morajo biti vse točke, ki naj se o njih na skupščini razpravlja. O stvareh, ki jih ni na dnevnem redu, ne more skupščina sklepati. Le ena izjema je, to je pritožba združnikov zoper izključitev iz zadruga.

Na skupščini, ki jo običajno vodi predsednik upravnega odbora, pregledajo in pretresajo združniki vse dobro in slabo delo, ki ga je v teku poslovnega leta izvršila zadruga. Vse to mora biti razvidno iz pismenega poročila, ki ga podata predsednik in tajnik. Tudi o denarnem prometu zadruga in posameznih postavkah sklep-nih računov mora blagajnik predložiti točno poročilo, iz katerega je razvidno, kako zadruga dejansko stoji. O pravilnem poslovanju upravnega odbora pa mora podati poročilo predsednik nadzornega odbora.

Skupščina tudi določa višino vsote, do katere se po potrebi lahko upravni odbor v teku poslovnega leta zadolži. V dnevnem redu redne skupščine mora biti zato tudi točka o pooblastilu skupščine upravnemu odboru, do katere vsote sme ta najeti posojilo ali celo odobriti kredit. To je potrebno, ker bi se sicer v primeru potrebe morala skupščina zato posebej sestati in o tem odločati. Dalje izvoli upravni in nadzorni odbor ali pa izmenja le posamezne člane teh odborov. Seveda lahko sklepa tudi o vseh drugih problemih, ki se tičejo združnikov, če so na dnevnem redu. O bodočih načrtih, ki jih namerava zadruga, pa ne more sklepati, pač pa lahko o njih razpravlja.

Upravni odbor. Upravni odbor je organ, ki dejansko vodi zadrugo. Ljudje, ki so se dogovorili za usta-

novitev zadruga, n. pr. za nabavno in prodajno zadrugo, postavijo na čelo te zadruga vodstvo, ki ga imenuje upravní odbor zato, ker upravlja vse posle v zadrugi. Ta odbor naj zaradi lažjega sestajanja in delovanja sestoji največ iz 5 do 7 članov: predsednika, tajnika, blagajnika in še nekaterih članov. Ta odbor je poverjen po skupščini, da vodi zadrugo na svojih sejah, ki jih mora imeti najmanj vsak mesec, če pa je potrebno, tudi med tem časom. Na sejah sprejema nove člane in po njihovi gospodarski moči določa vsakemu posebej, koliko deležev naj plača. Nakupuje ali prodaja blago, lahko najema posojila ali jih zopet vrača, kolikor je to v korist zadrugi in v mejah, ki jih odobri skupščina. Zaradi nabave ali prodaje blaga je v stalnih stikih s poslovnimi zvezami ali drugimi zadrugami. Tu nastavlja in plačuje vse uslužbenke pri zadrugi, kolikor so potrebni, kratko, voditi mora v imenu združnikov vse posle.

Člani upravnega odbora se volijo za dobo treh let in morajo ob izvolitvi za prvo dobo overiti svoje podpise pri tistem registrskem sodišču, pri katerem je zadruga registrirana.

Skodljivo bi bilo za zadrugo, če bi se ves upravni odbor naenkrat izmenjal. Vprašanje je zato urejeno tako, da izpade vsako leto ena tretjina članov upravnega odbora. Na njihovo mesto izvoli skupščina nove člane, sme pa izpadle člane na novo izvoliti. Pri ponovni izvolitvi odpade za ponovno izvoljene člane dolžnost overjenja podpisov na sodišču.

Nadzorni odbor. Nadzorni odbor je kontrolni organ, ki vodi kontrolo nad upravnim odborom. Zato člani tega odbora tudi prisostvujejo važnejšim sejam upravnega odbora, vendar samo s posvetovalnim glasom. Za nadzorni odbor zadostuje, če izvolimo predsednika in še dva člana. Ti pa morajo biti sposobni, da res lahko vsak čas pregledajo poslovne in račun-ske knjige zadruga ter tako res ugotovijo pravo stanje v njih. Zato so tudi postavljene, da vodijo nadzorstvo nad upravnim odborom in so za njegovo pravilno delovanje odgovorni pred skupščino. Poleg nadzornega odbora pa ima pravico vsak čas pregledati vse poslovne in račun-ske knjige tudi revizor, ki ga pošlje revizijska zveza, pri kateri mora zaradi kontrole biti vključena vsaka zadruga.

(Se bo nadaljevalo.)

Fašistična izdajalca Krašan in Mervič pred ljudskim sodiščem

Začela se je razprava zoper dva podla fašistična izdajalca, ki sta predstavljala v času fašizma v Šempasu »oblast« ter bila strah in trepet vseh vaščanov

V sredo, 19. t. m. se je pričela v Šempasu, okraj Ajdovščina, kazenska razprava zoper fašista Krašana Franca iz Šempasa in Merviča Vincenca od Sv. Mihaela pri Šempasu. Tako sta končno stopila pred ljudske sodnike dva izvršena slovenskega naroda, dva človeka, ki nista vredna, da nosita ime primorske matere, ker sta s svojimi gnusnimi dejanji pljunila na čast borečega in žrtvujočega se ljudstva ter ga v brezmejnih naporih za osvoboditev izpod fašističnega jarma ovirala v borbi s tem, da sta zagrešila celo kopico zločinskih izdajstev nad posamezniki ali pa celimi skupinami borecev za svobodo.

Kmalu po 9. uri je v nabito polni šolski sobi v Šempasu, kamor so se zgrnili vsi tisti nešteti vaščani, katere sta prav ta dva fašistična zločincea skušala s svojim podlim izdajstvom obsoditi na smrt, na pogin pod fašističnim jarmom, je spregovoril predsednik okrožnega ljudskega sodišča in ugotovil identiteto obeh obtožencev.

Dve cinični bestiji sta zrla v sodnike

in Krašanu je švigal še vedno zločinski nasmeh okrog ust in ledeno hladnih oči. Mervič je skušal biti blaga dušica, ki je pač samo zato oblekel črno srajco, da ga ni zeblo in tak je stal tudi ta dan pred sodniki; predrzen v svoji ponižnosti. In če je Krašan v svoji nesramnosti vse tajil, potem je Mervič še nesramnejši, ker je skušal takoj v začetku razprave »pridobiti na ugled« s tem, da je predložil potrdilo KN00 iz Sv. Mihaela, v katerem so mu res potrdili, da je Mervič napravil ljudem nekaj uslug, da je prežrl marsikomu kako glavo živine pri popisovanju. S takim potrdilom si je hotela ta ničevredna fašistična duša zagotoviti legitimacijo za pred ljudske sodnike. Že samo potrdilo, ki ga je bil zmožen izstaviti Krajevni odbor fašističnemu izdajalcu, ki je dejansko kriv nešteti zločinov nad svobodo poštenih Primorcev, dokazuje, da danes še marsikdo ni v celoti pravilno razumel potrebe dosledne protifašistične borbe. Ali je sploh mogoče oprostiti nekomu, ki je prepovedoval slovensko govoriti, ki je denunciral fašističnim oblastnikom, če se je slovensko pelo, kratko in malo, ali je mogoče oprostiti fašističnemu izdajalcu vse, kar je zločinskega napravil, samo zato, ker je pri izpolnjevanju fašističnih ukazov tu ali tam nekomu spregledal pri popisovanju živine itd.

Pred ljudskimi sodišči se ne plačujejo zločini s korupcijo!

Seveda tega ne vesta ta dva fašista, saj je sam Krašan prav v začetku izjavil, da so mu vaščani večkrat dali kako klobaso za storjene usluge.

Brž ko je bila ugotovljena še verodostojnost nad tridesetih priči, ki so se javile, da govorijo zoper fašista, zoper zločinskega izdajalca, se je dvignil javni tožilec in začel brati obtožnico. V svojem izjavljanju je javni tožilec prikazal v liku Krašana Franca tiptičnega poživljenega hlapca fašizma, v Merviču pa prikrito izdajalsko dušo.

Med čitanjem obtožnice je zrl Mervič hladno v potrdilo Krajevnega NOO, ki je ležalo na mizi pred sodniki, Krašan pa je zmajeval z glavo, okrog ust mu je od časa do časa švigal, da ga smatra za sokrivnega, ker so bili mnogi odpeljani v ječe in koncentracijska taborišča. Zatem je javni tožilec še obrazložil ljudsko obtožbo. Iz tega izjavljanja diha dejstvo, da imajo sodniki opraviti s pravim pravicim fašističnim zločincem, ki se res ne more danes postavljati s tem, da je bil nekoč »dušec«, dasi je za tem vedno hrepenel, bil pa je tako imenovana

»persona di fiducia«

Iz te obrazložitve spoznamo še nadalje, da se je fašistična bratovščina med Mervičem in Krašanom končala pred ljudskim sodiščem na ta način, da se ta dva drug drugega obtožujeta. Nadalje sama obrazložitev osvetljuje

oba fašista in njuno delo. Za borih 370 lir mesečno je Krašan vršil svoje podlo delo ne samo kot običinski sluga, ampak predvsem kot fašistični zapnik na vasi. Seveda sta bila oba fašista strah in trepet za vso okolico, bila sta tako imenovana »oblast« v Šempasu. Iz tega izvira tudi dejstvo, katero je iznesel prav Mervič sam, češ da je Krašan špekulant in da mu je tudi to neslo.

Tako dalje je govoril javni tožilec. Vsak njegov stavek je pomenil novo obtožbo in osvetlil nov, nepoznan zločin teh dveh fašistov. Sam potek razprave in predrzen nastop obtožencea Krašana je dokazal, da se fašistični plamen ni pogeljal v njem. Krašan Franc si je lahko kljub temu, da ni ničesar imel, privoščil, da je dajal večja posojila: tako je že leta 1938 posodil Ušaju Andreju 4000 lir, katere je po njegovi izjavi prihranil od svoje mesečne plače.

Zanimiv je bil zelo sam potek razprave. V vsem svojem izjavljanju in govorjenju se je pokazal Krašan kot tudi Mervič za staro fašistično golažen, ki se ni in se ne more otrestiti podlega fašističnega nastojenja. Predrzen laž in zanikanje pričam v obraz sta glavno orožje podlega zločincea Krašana. Toda ljudstvo ni pozabilo fašističnih pijavk. Ko si je že sam Krašan domisljal, da je v svojem zanosnem zagovoru prepričal vse navzoče, da ni nikdar in nikogar udaril, kar mu priče in obtožnica očitajo, se je dvignil v dvorani mlad »zaščitnik« in dejal:

»Ali se spominjaš mene, ko si me pretepala«

pri Dopolavoru? Toda Krašanova predrznost nima meja, to je dokazal ponovno s tem, ko je prav ironično odgovoril: »A tisto pa je bilo z ro-kavico in to samo «za špas». Vendar pa mu pred obličje dokazov in pričevanjih popuste demoni hladni živi, da izjavi: »Saj sem moral narediti vse to, saj so me vedno klicali na take stvari, ali« podošta mi je vedno rekel »Francesco vai, vai.« S tem pa obtožence ponovno dokazuje, da je pomenil včasih med fašisti »persono di fiducia«. Fašisti so že vedeli, na koga se lahko zanesejo.

Krašanova predrznost gre celo tako daleč, da se skuša delati vprito neka stotin sovaščanov celo simpatizerja osvobodilnega pokreta. Seveda pa ta njegova ostudna laž ne more predrzeti, ker se že dvigajo priče, ki kar po vrsti obtožujejo:

»Sodeloval je pri požigu«

Spacapanove hiše v Ozeljanu? »Šel je s kvesturini in fašisti «miri», ko so se naši fantje z Baveonom na čelu stegli z mladimi fašisti.

»Cele noči je vohunil okoli naših hiš in kazal karabinjerjem in goriškim kvesturinom, kje žive tiste družine, ki so pomagale partizanom.«

»Ko so prišli partizani nekoč v vas, je bežal na vrat na nos h karabinjerjem in je izdal partizansko izvidnico. Morda ne samo zato, ker je z njimi simpatiziral, ampak zato, ker je dobro vedel, da so ga naši boreci za svobodo že pred časom obsodili na smrt zaradi njegovih podlih izdajstev.« Tako se je končala Krašanova velikodušnost o simpatiziranju s partizani.

Mervič gleda mrzlo izpod čela in zdi se, da njegove oči še vedno poživajo na potrdilu krajevnega NOO, ko je spregovoril: »Krašan je takrat, ko so fašisti razpisali nagrado na glavo narodnega heroja Janka Premrla-Vojka, izjavil, da bi sedaj lahko na lahek način prišel do denarja, da bi si lahko zaslužil 50.000 lir. Mervič se prav ironično nasmejlja ob koncu svoje obtožbe Krašana, češ, da, da,

boljši fašist je bil, kakor jaz, he, he.

Bil je persona di fiducia, bil je dober in zaveden fašist v tistem času.

V tem se je kakor zverina nenadoma dvignil Krašan, ki je morda celo pozabil, da so minili »zlati fašistični časi« ter se je zariplo zadrli: »Ti si me fajn obiskal!«

In ko je še nadalje Mervič govoril o tem, kako so se menili, da bi bilo treba ovaditi Draška zaradi tega, ker

je javno v gostilni govoril proti Mus-soliniju in fašističnemu redu, ter da je bil nosilec tega pogovora Krašan ter da je pri sami ovadbi Mervič molčal, je ponovno iztirilo Krašana, da je vstal in dejal sodnikom: »Jaz imam že predebelo glavo, ne spominjam se ničesar več, pustite me pri miru!« In potem, ko se je kolikor toliko zavedel, je Krašan dejal: »O, tudi Mervič je govoril, toda manj kakor jaz.« Tudi grozljivo pismo, ki jim ga je poslal Drašek, so vse tako imenovane »persone di fiducia« iz občine, kot so to bili Krašan, Mervič in Kerševanova, so te tri prodane duše predložile političnemu tajniku, čemur je sledila aretacija in konfinacija Draška.

Še bolj tiptično za Krašana, kar govori o tem, da ni in da ne bo nikdar pozabil, da je bil včasih fašistični ve-na vasi, se je pokazalo medtem, ko mu je Spacapan Alojz kot priča očitil, da je nosil kar po tri fašistične znake na suknjiču, kadar je bil v civilu. Krašan se je ob tej obtožbi žalostno pogladil po prsih in kakor nedolžno otroče, kateremu je mati vzela nož iz rok, pogledal na

prsi, ki so jih nekoč dčili simboli morije,

pobijanja in izdajstev — fašistični znaki.

Ko je Mervič ob neki priliki odkril za Ozeljanom nekaj, kar je bilo podobno grobu, je takoj javil »slučajno« in »brez slabega namena« škodovati komur koli, karabinjerskemu brigadirju, da je nekaj zakopanega, pa-bodisi to žival, orožje ali pa človek. Tej ovadbi je sledila ogledna komisija, v kateri sta bila seveda tudi Krašan in Mervič; samo po sebi, umevno Krašan na čelu kolone. Ko so se ob tej priliki ustavili v trafiki Spacapan Marice in je Krašan dejal, da gre do kopat enega »prasca«, kakor je bila njegova navada govoriti o partizanih, mu je Marica oče dejal: »Pa si deni trugo na glavo, da ti ne bo kaj vanjo priletelo.« Vsem je bilo namreč znano, da Krašan ni nikdar napravil niti koraka brez samokresa.

Njegov prisrčen odnos do borecev NOV se je spet pokazal, ko se je Krašan v zagovoru tako rekoč »zareklo«. Ko je priča Pavlin govoril o tem, da je Krašan bežal pred partizani in se zatekel h karabinjerjem, se je dvignil Krašan in dejal: »Seveda sem klical karabinjerje,

ker je tekla za menoj ta drhal.«

Tako na koncu jezika mu je bilo blatenje partizanov, da mu je celo pred ljudskim sodiščem ušla beseda drhal.

Tako se razvija kazenska razprava zoper oba fašistična izdajalca v Šempasu. Človeku kar nehoti stopi pred oči razprava dvorana v Nürnbergu, kjer sodi ljudstvo »velike mojstre fašizma«. Tako nehoti človek primerja ta dva, ki sta sicer po veličini zločinov daleč za tistimi v Nürnbergu, ki pa sta prav tako vse svojo voljo in vse svoj stremiljenje posvetila za uresničitev fašističnega sistema kot njuni veliki vzorniki. Samo svoji nesposobnosti se imata zahvaliti, da nista postala tako velika fašistična morileca, kot so to nürnberške zveri. Če sedi na zatožni klopi v Nürnbergu sredi nemškega fašizma, ki bo in mora nehati utripati, če hočejo narodi sveta, kar hočejo, stopiti k mirni izgradnji srečnejšega in boljšega življenja, potem sedi

na zatožni klopi v Šempasu šempaški fašizem,

ki tudi mora biti izkoreninjen, če hočemo, da bodo tudi vaščani iz Šempasa in okolice res prosto in svobodno zadihali. Taka je danes zahteva ne samo vseh tistih, ki danes v sodni dvorani pričajo in obtožujejo, ampak je taka zahteva vseh tistih, ki so padli zaradi izdajstev, ki so bili nečloveško pobiti in mučeni, taka je zahteva vseh borecev, taka je zahteva mater, taka je zahteva vseh tistih, ki jim je pri srcu svoboda slovenskega delovnega ljudstva. Prav Primorci vemo dobro, da ne smemo in ne moremo biti popustljivi nasproti bestialnemu fašizmu, ker si je on na svoj imperiali-

stični prapor zapisal kot prvo stvar uničenje in iztrebljenje primorskega ljudstva. Oba, Krašan in Mervič sta se svojega fašističnega poslanstva dobro zavedala, zato sta tako zvesto prepovedovala govoriti slovensko in peti slovensko ter s svojim nasiljem in izdajanjem skušala prepovedati tudi slovensko svobodno misliti. Sam Krašan je pred ljudskimi sodniki dejal, »da se je za te mlade spodobilo, da so pozdravljali «alla romana» in italijansko govorili.« Da, mladim iz-trgati iz srca nadržaje, mlade uničiti, to je bil zločin, ki ga je vršil Krašan,

ko je pretepaval mladince po Šempasu, ker se mu niso pokoravali. Hotel je vzgojiti sebi enake izdajalce.

Pozno v noč se je razprava prekinila. Navzoči so, kakor ob opoldanski prekinitvi, skušali kar navaliti na oba zločince. Ljudstvo hoče, da je fašizem iztrebljen do zadnjega, ker se dobro zaveda, da je mogoča svoboda naroda, svoboda delovnega ljudstva samo tedaj, če je uresničena naša bor-bena parola: Smrt fašizmu! Razprava se je nadaljevala 20. t. m. O poteku te in o samem izidu razprave bomo poročali v naslednji številki.

Protiljudska duhovščina - reakcionarne cvetke

S svojo predrznostjo izzivajo profašistični eksponenti ogorčenje ljudstva

Kakor vse izgleda, skuša prodirati pod krinko talarja tudi na to stran demarkacijske črte »blagoslov« pro-slovskega fašističnega škofa Margottija. Ljudstvo, zlasti v grgarskem okraju, zadobiva upravičeno občutek, da predstavlja del reakcionarne duhovščine v tem okraju še vedno verne-ga slugo tistemu fašistu Margottiju, čigar zločini so znani do zadnje gor-ske vasice, zadnjemu bajtarju in pa-stirju. Torej ne more biti in tudi ni samo slučajno blatenje naše ljudske oblasti, naših borecev za svobodo, naših naporov pri obnovi, ampak je prav nujen odmev tistih navodil, ki jih daje Margotti. Ljudstvo demon-strira proti tistim, ki skušajo izrab-ljati prižnico zato, da raz nje ne go-vore božje besede, ne oznanjajo ka-toliške vere, ampak napadajo našo ljudsko oblast in vse, ki so in ki še danes žrtvujejo zanjo. Toda ni osam-ljen župnik iz Srednjega Lokovca, prav tako »reakcionarna cvetka« je župnik iz Bat.

Preteklo nedeljo je prišla k ome-njenemu župniku tov. Marica in po-prosila župnika, da bi pokopal nje-nega brata, ki je pokopan tam nekje pri Cerknem. Prvo vprašanje, ki ga je zastavil tovarišci ta »gospod žup-nik« je bilo: »Kje in kako je padel tvoj brat?« Marica mu je ponosna odgovorila, da je padel njen brat kot borec partizan v borbah z Nemci in četničniki izdajalec pri Cerknem. Niti slutiti ni mogla, da bodo ustne

»gospoda župnika« sposobne izobli-kovati odgovor, kakršnega bi bilo pričakovati le od fašističnih zverin, le od morilecev našega naroda in ven-dar ji je »gospod župnik« odgovoril prav tako, kot bi ji odgovoril eden omenjenih: »Partizanske ušvice, par-tizansko sodrgo ne bom nikdar po-kopal na domačem pokopališču, ker so to gnili ljudje, ker so to izvržen-ci. Z njimi ne bom nikdar onečastil blagoslova.«

Jasno je, da tovarišica Marica ni mogla pričakovati takega odgovora in da so se ji ulile solze. S tem se ni čutila ogorčena samo ona, ampak se čutimo ogorčeni vsi nešteti tisoči in milijoni, ki smo se proti takim zverem v krinkah in laži borili. Naravnost občudujemo nesramnost tega protiljudskega duhovnika, ki je pre-pričan, da se lahko blagoslovja, samo fašistično morilno orožje in da se ne sme blagoslovljati trpeče do-movine.

S tem svojim ogabnim dejanjem si je »gospod župnik« sam potegnil krinko z obraza in danes nihče več ne gleda v njem dušnega pastirja, ampak človeka, k skuša »pod stra-hom božjim« pripraviti pot novemu fašizmu. Naše ljudstvo je potrpežlivo, toda tega, kar si je s krvjo in tiso-čimi žrtvami priborilo, si ne pusti blati-ti, ne dovoli, da bi razni Mar-gottijevi hlapci pljuvali s svojo fašistično nesramnostjo na naše žrtve.

Strnjena ljudska borba je edino uspešno orožje proti izkoriščanju vere za protifašistično propagando

Ze nekaj časa so prihajali verni-ki v hišo božjo v Srednjem Lokovcu ne da bi čuli besedo božjo, ampak jim je na ušesa grmela fašistična pridiga, katere »duhovni oči« je zna-ni fašistični škof Margotti. Ze nekaj časa je župnik smatral kot najvaž-nejšo pridigo blatenje ljudske obla-sti in sploh našega borečega se ljud-stva. Ljudje so odhajali užaljeni iz cerkve. Končno pa jim je bilo tega dovolj in preteklo nedeljo je nad tri-stoglava množica zahtevala pred cerk-vijo, da jim župnik pojasni te svo-je pridige. Po končani maši je sto-pil govornik iz ljudstva in spregovo-rit: »Žalostno je, da na naših osvobojenih tleh, kjer skoraj ni kepe prsti ali večje skale, katere ne bi orosila kri naših junaških borecev za svobodo, se še najdejo reakcionarni duhovniki, ki skušajo izkoriščati ve-ro za to, da bi pripravili nov faši-zem, novo sužnost delovnemu ljud-stvu. Hočemo cerkev, hočemo tudi duhovnika, toda nečemo duhovnika, ki ni za ljudstvo, ki je za nov faši-zem!«

Množica je z odobravanjem vzkli-kala govorniku in zahtevala, da pri-de župnik iz cerkve in da se s po-štenimi ljudmi vsaj enkrat pošteno pomeni. Toda župnik je točno vedel, da bi bila vsaka njegova beseda, iz-rečena drugače, kakor je bila nje-gova pridiga, samo nova laž, katero pa bi množice takoj razkrinkale, za-to se ni upal prikazati se pred last-ne župljane. Množica je precej časa ponavljala svojo zahtevo, toda ko le ni hotel župnik priti, so se razšli v trdnem spoznanju, da je župnik namerno vršil svojo fašistično kampa-njo proti ljudem in da je zato po-vsem upravičena njihova zahteva: »Proč s takim župnikom! Nočemo, da nam bi nekdo pod krinko župni-ka delal fašistično propagando.«

Toda župnik, ki je videl neraz-položenje Lokovčanov, je skušal pro-dreti s svojim razdrinalnim delom na ta način, da je začel v Čepovanu ustvarjati razpeloženje, češ da se mu dela krivica kot oznanjevalcu besede božje in ne kot fašističnemu propa-gatorju. Tej njegovi novi krinki so

nasedli nekateri poštteni vaščani iz Čepovana. Toda v terek zvečer so na množičnem zborovanju v Čepova-nu spoznali pravo resnico. Ob priliki razgovora o jugoslovanski ustavi so na dolgo in na široko razpravljali tudi o vlogi lokovskega župnika in že ob tej priliki spoznali, da niso njegovi računi povsem jasni. Ko pa so se prebrali v celoti članek dr. Mikuža, ki ga je objavil »Slovenski poročevalec« ob priliki razprave o ustavi, so vsi videli, da prav Mikuž v svojem izjavljanju govori o takih duhovniških odpadnikih in da pome-ni strnjena ljudska borba proti iz-koriščanju vere za profašistično propa-gando edino pravo in uspešno orožje v rokah ljudskih množic, da se izkorenini tako nesramno razdi-ranje tega, kar so množice v času borbe težko ustvarile. In pred za-ključkom sestanka so prav tisti, ki so prišli na ta sestanek z neko ne-jevoljo, soglasno izjavili: »Ker ni bil to župnikov prvi napad na ljudsko oblast, tudi ni bil njegov zadnji! Ka-dar boste še demonstrirali proti nje-mu, pokličite tudi nas, tudi mi mu hočemo povedati resnico.«

Jasno nam je, zakaj je lokovski župnik pridigal proti ljudski oblasti: ne samo zato, ker mu ni všeč, da prihaja do izraza ljudska volja, ne samo zato, ker je dobil za tako pri-diganje nalog iz Gorice od svojega »fašističnega predstojnika Margotti-ja«, ampak predvsem zato, ker je ta nalog vseboval tudi zahtevo, da naj se izziva ljudsko oblast toliko časa, dokler ne bo prisiljena proti takim provokatorjem ukrepati. Čim pa bi ga naša ljudska oblast prišla zara-di protiljudskega rovarjenja in faši-stične propagande, pa bi dvignila hrup vsa bližnja in daljna reakcija z znano parolo, pod plašč katere skriva vsa svoja nagnusna dejanja! Po-glejte, župnika so zaprli! Tudi naše ljudstvo se tega zaveda, zato je tako odločno zahtevalo samo, da se spodi z naših svetih tal in iz naših cerkva, za katerih svobodno delovanje je tu-di tekla kri v osvobodilni vojni, vse tiste, ki jim ni za vero in ne za ljudstvo, ampak za prikrito profaši-stično propagando.

Š I R O M P R I M O R S K E

»V tej novi ustavi pa vidimo samo potrditev tega, za kar smo skupno z vami prelivali kri«

Iz vseh krajev cone B prihajajo poročila o živahnem razpravljanju ljudstva o osnutku ustave. Ljudje se zbirajo po hišah, po tovarnah, mladina po šolah in govore o veličastnem potrdilu prave ljudske demokracije, ki je našla svojo obliko prav v tem osnutku ustave. Zato si množice to ustavo prisvajajo za svojo in jo potrjujejo z neštetiimi resolucijami in pozdravi kot resničen odraz tega, kar so si ljudske množice v času narodno osvobodilne borbe priborile. Ob tej diskusiji se ponovno razbija vsa lažna reakcionarna propaganda, ki skuša prikazati v svetu Jugoslavijo napadno, torej drugačno kot v resnici je.

Dosedaj je pokazala prav Idrija največje zanimanje za razpravljanje o ustavi. Ne samo na sestankih, dejansko, danes poedinci proučujejo osnutek ustave in vse, kar je kaj napisanega o ustavi. Tako ti z največjim zanimanjem bere časopis mladina, rudarji, povratniki iz Francije in demobiliziranci, zavedajoč se v veliki meri, da se danes cementirajo ti isti temelji nove Jugoslavije, za katere so se ljudske množice borile. Zato jih hoče naše ljudstvo dodobra spoznati, ker hoče še nadalje nanje graditi, zidati, ustvarjati dom lepše in srečnejše bodočnosti ter blagostanja delovnih ljudskih množic. »V načrtu te naše ustave je res vsa tista demokratičnost in popolno svobodno udejstvovanje našega ljudstva, za katero smo prišli za orožje in se borili,« tako govorijo idrijski rudarji.

»Zanimanje za osnutek naše bodoče ustave je postalo tako vsesplošno, da danes sploh ni mogoče zaključiti nobenega razgovora, sestanka ali se-

je, da ne bi se vsaj nekoliko razpravljalo o ustavi,« tako nam pišejo zavodne Idričanke. In sama postaršana ženica v Idriji je spoznala, da predstavlja ločitev cerkve od države samo korak naprej, čim se je spomnila, da v času Margottijevega »pastirovanja« ni bila cerkev nič drugega, kakor vprezna živina za fašizacijo delovnih ljudskih množic.

Posebno živahnost so Idričani razvili v diskusiji o členih 19., 20. in 25. ter stavili predloge za razširitev teh členov.

»Naša iskrena in plamteča želja je, da bi bili čimprej v okviru FLRJ deležni tudi mi svobode in enakopravnosti, pravic in dolžnosti, katere smo si v skupni borbi z narodi Jugoslavije priborili in jih danes jugoslovanska ustava potrjuje,« tako so zaključili svojo pozdravno brzojavko ministru za konstituantno Idričani.

Na konferenci AFŽ v Kozini so se žene tako zanimale za našo novo ustavo, da so prišle po končani konferenci ponovno na sestanek in potem pozno v noč razpravljale o ustavi. Svoje dolgo razpravljanje so zaključile z odposiljativjo pozdravne resolucije ministru za konstituantno, katero zaključujejo približno takole: »V tej novi ustavi pa vidimo samo potrditev tega, za kar smo skupno z vami prelivali svojo kri. Zato bomo zastavile vse sile, da uspešno končamo svojo borbo proti ostankom fašizma, ki so krivi, da že danes z vami vred ne praznujemo tega veličastnega trenutka, te veličastne zmage ljudstva, ki si na temelju pridobljenih pravic postavlja in uzakonjuje nove boljše in pravičnejše življenjske pogoje.«

Na enem izmed takih sestankov

naših žena je vsa zmožana in zgarana stara ženica dejala, ko se je nekdo spodtaknil ob ekonomske težave: »Včasih smo dejali, če bi le imeli mir pa bi bilo vse dobro, če bi le smeli enkrat svobodno zadihati, pa četudi bi samo enkrat na dan jedli, bi za nas to pomenilo vse. Danes imamo vse to, mnogo več imamo, o tem govorijo prav ta-le naša ustava, pa se še dobijo nekateri, ki so zmožni nergati.« Tako smo slišali govoriti mamico v Račicah pri Podgradu.

In tudi v oddaljeni gorski vasi Levpi se je govorilo o ustavi. Ljudje so se zmenili, da se bodo najprej zbrali iz vsake bližnje vasi po nekaj v Levpi in tam se pomenili o osnutku ustave, nato pa se tolačili v domačih vaseh. In kljub silnemu naluvi, so se domenjenega dne vsi zbrali v Levpi. Pri tej priliki je stari možak izjavil: »Da, danes bomo govorili o tem, za kar smo se dolga leta borili, govorili bomo o zmagi naše borbe, o naši ustavi.«

Tudi v okraju Il. Bistrica ljudstvo živahno razpravlja o ustavi. Vendar se kaže, da ima ljudstvo tu še borbo proti zakoreninjenim črnohorzjanem in špekulantom in je zlasti prišla do izraza ponovna zahteva po najdoslednejši borbi proti tem izrodkom poštene družbe.

Dosedaj je poslala Primorska že iz neštetihih takih študijskih sestankov nekaj sto pozdravnih brzojavk, ki so vse ena sama spontana zahteva primorskega ljudstva po priključitvi k Titovi Jugoslaviji, ker je v tem izraženo vse njegovo hotenje in željenje in ker le to predstavlja pravo samoodločbo primorskega ljudstva in resnično zmago njegove težke borbe ob strani velikih zaveznikov.

Brezprimeren škandal v Gorici

Ko so se 14. t. m. pred sedežem ZVU zbrale deputacije Slovencev iz Gorice in okolice, da izročijo napisane proteste prebivalstva glede ukinitve edinega ljudskega slovenskega lista »Primorskega dnevnika«, se je zgodilo nekaj nepričakovanega, kar se lahko imenuje samo »škandal v Gorici«.

Nismo še pozabili ali pa zavrgli pohvalne pismene čestitke, ki jo je poslal g. guverner major Shirk okrož. NOO-ju ob priliki »Festivala dela« v Gorici, v kateri je med drugim dejal: »Smo prav zadovoljni za izvrstni red udeležencev. Naj bo to začetek navdušenja, ki znači prvi korak k zložitosti in boljšim obnošajem med prebivalci tega ozemlja.« Z zadovoljstvom smo tedaj prečitali čestitko g. guvernerja in mislili smo si, da je vendar razumel ljudsko željo in voljo ljudstva, ki je tako navdušeno in složno manifestiralo za obnovo in novo življenje v miru. Kratko je bilo to veselje. Postopek g. guvernerja proti istim udeležencem, ki jih je pohvalil in ki so se dne 14. t. m. znova našli pred palačo ZVU ne po svoji krivdi, da mu objasnijo položaj in pismeno izrazijo zahtevo večine goriskega prebivalstva, ki je: da se mu vrne njegovo edino glasilo »Primorski dnevnik«, ki je bil na nedemokratičen oziroma diktatorski način ukiniten. G. guverner je po daljšem oklevanju in prerekanju le sprejel zbrano deputacijo, vendar pa je pred tem že izdal nalog za aretacije. To je škandal, da so se policisti zaganjali v mirno množico, ki ni rušila reda, niti dala povoda za aretacijo. Ona je

samo prepevala in zahtevala, da se ji vrne tiskana beseda, da se ukine prepoved izdajanja »Primorskega dnevnika«. To je bila edina zahteva več tisočglave zbrane množice, ki je spremljala deputacijo. Policija je brez razlike lovila vse in jih odvažala s kamioni in jeep-i na zloglasno kvesturo. Med aretiranci je bilo mnogo takih, ki so se slučajno znašli v bližini palače in že so bili osumljeni in prijeti kot rušitelji reda in miru ter so veda brez povoda odpeljani skupaj z napisnimi tablamami. Ljudstvo pa jih je pozdravljalo in zatrjevalo, da ne bo nehalo z bojem za tiskano slovensko besedo vse dotlej, dokler ne doseže svojih zahtev. Red ni bil rušen, ljudstvo je bilo disciplinirano, zato je ta postopek brutalnosti silno razdražil Goričane in na vsakem koraku se je slišalo: »Pozabili so, da smo se mi sami osvobodili in da ne zahtevamo nič drugega, kot kar smo si že v hostah priborili.« Ne malokje si slišal tudi to: »Ali je to plačilo za zvesto zavezanost?«

Ob priliki te racije je bilo dne 14. t. m. popolnoma neupravičeno aretiranih čez 30 oseb, med njimi pa je bilo mnogo takih, ki sploh niso imeli namena, da se udeležijo protesta.

Bil je celo aretirani zastopnik slovenskega goriskega tednika, in to za hrbtno; po sredi je tu brez dvoma belogardistična roka. Ta množična aretacija antifašistov bo brez dvoma ostala v spominu in v srcu mnogih, ki so se borili za veliko zavezniško stvar. To nas boli in to se težko pozabi, ker je krivica velika, škandal pa še večji.

Sam se je sodil

Pred dnevi se je v upravno političnem tečaju v Lokavcu pri Ajdovščini ob pol osmi uri zvečer obesil v stranišču bivši pripadnik roparskih četnikov Makuc Vekoslav, doma iz Standreža pri Gorici. Tako se je obsodil sam za svoje izdajstvo.

Že osmega decembra se je pojavil pri upravi tamošnjega tečaja omenjeni Makuc z željo, da bi obiskoval tudi on upravno-politični tečaj. Bil je sprejet. Toda že po nekaj dneh pa je prišel ponovno v pisarno z željo, da bi mogel govoriti s tovaršim vodjo. Kratkoterminalni hotel je in tudi povedal je na kratko zgodbo svoje preteklosti, iz katere diha, da je pobegnil pred fašisti v Jugoslavijo, kjer se je prebijal iz dneva v dan kot uradnik. Avgusta 1940 pa je šel v četniške oddrede in bil v sestavi teh izdajalskih oddelkov, dokler ga niso zajeli vojaki RA v Makedoniji. Čim pa je bil izpuščen, je vstopil v NOO in služil do septembra t. l., ko je bil demobiliziran. Ob tej priliki se je oprostil pri vodji pisarne zaradi tega, ker je zamolčal svojo preteklost.

Dva dni nato je bil Makuc znova v pisarni, takrat je sklenil, da napiše prijavo na sodišče. Vse popoldne je pisal, zvečer pa se je obesil. Na ta način je pod lastno obsodbo končal človek, ki je služil zločinskimi hordami četnikov.

Mladina ranjenim borcem

Dne 10. decembra so se žene in mladina spomnile ranjenih in bolnih tovarišev, tako slovenskih kakor italijanskih v bolnišnici v Gradiški. Zbrale so 60 kg suhega sadja, 40 litrov vina, 7 in pol litra žganja in vse to blago same ponesle v Gradiško. Bolniki so se ganjeno zahvalili dobrim srcem medanskega ljudstva.

Ljudstvo svojim padlim borcem

Milo so doneli zvonovi škribske cerkve in se oddajali od kamenitih reber te kraške pokrajine. Spremljali so k večnemu počitku tri mlade borce sovaščane: Fakina Milana, Pipana Viktorja, Fakina Nedeljka, ki so dali svoja življenja za svobodo svojega ljudstva. Skozi vas, ki je bila vsa v zastavah, ovitih z žalnimi trakovi, se je vil sprevod množice ljudstva, ki je prihitele od blizu in daleč, da počasti spomin svojih borcev. Številni venci in šopki cvetic, ki so jih nosile mladenke, so dokaz, kako primorsko ljudstvo visoko ceni in spoštuje svoje junake.

Domači župnik se je kot prvi govoril spomnil svojih mladih učen-

cev in dejal med drugim, da je ponesen nanje, saj so s svojo krvjo potrdili to, kar pravično zahteva primorsko ljudstvo.

V imenu vojske se je od mladih žrtev poslovil politikomisar III. bat.

Ljudstvo se je rosnih oči razhajalo, medtem ko so vojaki odpeli zadnje stihe.

»In večna zahvala vam bodi!...«

Palmiro.

Seja mestnega NOO v Idriji

Na seji MNOO 12. t. m. so razpravljali o gospodarskih in socialnih vprašanjih Idrije, o vprašanju prehrane oziroma redne dobave iste.

Posebno razveseljivo poročilo je podala referentka za socialno skrbstvo. Obdarovali so vse vojne sirote in vdove, preko 60 zavrtkov perila in drugega blaga so razdelili med najpotrebnejše; nadalje je bilo obdarovanih še 285 otrok s slaščicami in šolskimi potrebščinami.

K tej obdaritvi so največ pripomogli idrijski rudarji s svojimi prispevki. Tudi nameščenci MNOO in okrajne gospodarske zadruge so darovali primerne zneske.

Na tej seji so tudi sklenili ustanoviti ljudsko univerzo, ki naj s političnimi, gospodarskimi in poljudno znanstvenimi predavanji dviga splošno kulturno raven naprednega, ukaljnega ljudstva.

Nadalje so sprejeli sklep, da pri vseh kulturnih in drugih prireditvah dajo brezplačno na razpolago po tri prostore našim demobiliziranim borcem, invalidom in partizanskim vdovam.

Cankarjev večer

so 12. t. m. priredili v Idriji. Ob tej priliki je tov. prof. Humar podal njegov življenjepis in ga prikazal kot borca za socialne pravice delovnega ljudstva. Izvajane so bile recitacije njegovih del, med njimi tudi »Domovina« in »Dunajski večer«.

Namesto venca na grob svojemu dragemu bratranecu Makuc Francu iz Gornje Tribuše, je daroval za Dijaški dom Janka Premrla — Vojka Ibr 500 Makuc Karel, tajnik O. L. NOO — Grgar.

Tiskovni sklad do sedaj: 30.033 lir — 92 din — Tiskovni sklad 22. dec. 1945.

Tiskovni sklad do sedaj: 30.653 lir — 92 din — Tiskovni sklad 22. dec. 1945.

Svetlišče Stanislav, Gradnikova 4, Idrija, 40 lir.

»Primorska borba«

posamezna številka stane 3 lire, mesečna naročnina 10 lir, celoletna naročnina 120 lir. Oglasi po dogovoru!

Kdor še ni poravnal naročnine za tekoče leto, naj to stori čimprej!

Vdor policije v dijaški dom v Gorici

Na Korzu, blizu glavnega kolodvora, je sedaj v poslopju, kjer je bila še pred nedavnim zbirna baza za repatriirance pod oskrbo Rdečega križa, Dijaški dom. Zgradba pripada v oskrbo narodne imovine kot vojni plen, ker je bila prej last fašistov.

Pretekli teden so prišli civilni policisti ter izvršili popis vseh premičnin. Bilo je to 13. decembra dopoldne. Popisali so vso opremo z vsemi prikljinami, postelje, stolice, mize itd.; vrnilo so se tudi popoldne in ker so našli zaprte sobe, so vlomili, zopet vse premetali, a zaenkrat niso še ničesar odnesli.

V naslednjih dneh, od 13. do 15. t. m., so postavili stražo pred Dijaški dom. Dne 15. pa so zopet prišli policisti s kamionom. Našli so čuvarja doma, ki jim je povedal, da nimajo pravice dotakniti se predmetov in reči, ki se nahajajo v domu za učečo se mladino; izjavil jim je, da ima redno dovoljenje 13. zavezniškega korpusa, na podlagi katerega bi ne smeli pristopiti k zaplombi, a policijski podčastnik ga je zavrnil, češ da je za to pooblaščen in da če bo dobil protikaz, bo tudi pripeljal nazaj zaplenjeno blago. Tako so odpe-

ljali zaenkrat 15 stolic, tri pisalne ter štiri navadne mize in eno sanitetno omarico z opremo Rdečega križa.

V ponedeljek, 17. decembra so ponovno prišli policisti in ker so našli zopet vse zaprto, so prisilili mizarja Ferraro Pietra, ki je tam delal, da jim je pomagal vdreti; prej jih je sicer prosil, naj počakajo, da pride vratar, a so rajši kratko in malo vdrli. To pot so pobrali sledeče stvari: dve pisalni mizi, deset stolic ter en naslanjač, po vrhu so še enkrat vse razmetali.

Pri teh rekvizicijah se je posebno odlikoval bivši kvesturin, katerega ime nam je še neznan; bil je v civilu. Postopal je zelo brutalno; našemu ljudstvu je znan kot goreč fašistični preganjač, ki je pretepal naše ljudi še za časa okupacije.

Potrdilo o tem, kar so odnesli, so vrgli mizarju Ferrari, ki je zaposlen pri popravilu stavbe.

Kot sistem splošnega preganjanja, pod katerega so podvržene od strani zavezniške vojaške uprave vse ljudske ustanove v Gorici, je prišel, kakor je razvidno iz zadnjih dogodkov, na vrsto tudi na novo postavljeni Dijaški dom.

Težak incident v tržaški gostilni

Dne 15. decembra ob 22. uri je skupina Tržačanov prepevala v gostilni »Mondo Nuovo«, v ulici del Pozzo, v predmestju Sv. Jakoba, antifašistične in partizanske pesmi. Ob tej priliki so trije gostje v lokalni med petjem večkrat vzklíkili »Živel Stalin, živel Tito!« Na te vzklíke je odgovoril nek angleški vojak, ki se je ob istem času nahajal v lokalni, z vzklíkom: »Smrt Stalinu, smrt Titu!« Več gostov je stopil, zaradi tega k angleškemu vojaku ter mu začelo dopovedovati, da so se partizani borili skupno z zavezniki proti fašizmu. Medtem, ko so se gostje menili z angleškim vojakom, je neki član civilne policije, ki ga je sprejela zavezniška vojaška uprava in ki se je tudi nahajal v lokalni, stopil k izhodnim vratom, se z brzostrelo v rokah obrnil proti gostom ter začel streljati v ljudi. Tri osebe so bile ranjene, od teh dve težko. Med njimi je znani tržaški nogometaš, Caverlizza Pino. V lokalni so našli 13 izstrelkov. Kmalu je pripela na lice mesta skupina zavezniške vojaške in civilne policije in aretirala omenjenega člana civilne policije. Po zadrževanju oseb, ki poznajo zločinca, je omenjeni terorist — član civilne policije, neki fašist iz Pobreča, ki je bil pribežal v Trst.

Ljudstvo za svoje pravice

Dne 13. decembra se je briško prebivalstvo iz zahodnega dela zbralo v Dobrovem, iz vzhodnega dela v Kojskem in na teh dveh velikih demonstrativnih zborovanjih ogorčeno zahtevalo spoštovanje svojih pravic, zahtevalo ponovno vzpostavitev naše narodne zaščite, naših ljudskih sodišč, da bi se tako že enkrat nehalo z aretacijami antifašističnih borcev in se začelo s pravičnim sojenjem fašistov. Glavni namen teh dveh mogočnih ljudskih zborov je bil, da se upošteva skupna zahteva vsega briškega ljudstva po vrnitvi »Primorskega dnevnika«. »Zahtevamo naš Primorski dnevnik,« zahtevamo svobodo tiska, se množica neprenehoma vzklíkala in se sklicevala na svedčane obljube, ki so jih voditelji treh velesil sveta dali na raznih konferencah, sklicevali so se na Atlantsko karto in na njena osnovna načela demokracije. Na to sta šla dva delegata s protestnimi pismi na zavezniško policijo in tam predložila naše zahteve. Predlagali so, da lahko vsi prisotni zahtevo podpišejo, kar je bilo svedo enoglasno sprejeto.

Ob začetku so bili aretirani trije tovariši, ki so nosili transparente; ki so izražali naše zahteve. Kasneje so bili izpuščeni.

sneti tudi zastavo, pa mu je g. podguverner tudi zabranil.

Po njenem odhodu so šolski otroci kmalu zopet postavili sliko na prejšnje mesto. Zbrala se je skupaj vsa vas in vsi so podpisali protestno pismo na guvernerja, protest zaradi žaljivega postopka kap. Ankerja in občinskega uradnika nasproti ljubljemu voditelju slovenskega ljudstva maršalu Titu. Pismo je nesla v Bovec deputacija otrok in starejših. Guvernerja pa ni bilo doma, zato so se še enkrat vrnili v ponedeljek.

mokršćanske stranke. Demokršćanska stranka je brez vednosti sorodnikov plačala vnaprej pogreb, ki naj bi izvenel v manifestacijo za tržaško reakcijo.

Pino Caverlizza je bil član Sloven.-italijanske antifašistične unije, v kateri je aktivno sodeloval. Zato so se svoji obrnili zaradi počastitve spomina pokojnika na SIAU, ki pripravlja žrtvam obnove fašizma svečan pogreb.

Mladini ne puste, da bi spregovorila

Dne 14. decembra, takoj po demonstraciji zaradi ukinitve »Primorskega dnevnika«, je novi namestnik guvernerja za Bovec, kapetan Anker šel v vas Zago. Šola je bila zaprta zato, ker so se tudi šolski otroci udeležili demonstracije. G. kapetan Anker si je dal vseeno šolsko poslopje odpreti in tam je videl, da imajo na zidu tudi sliko maršala Tita. Po naročilu podguvernerja jo je občinski uradnik Bottolo Primo snel z zidu in jo vrgel za peč. Uradnik je mislil

Druga smrtna žrtev fašističnega zločina v Trstu

V tržaški bolnišnici je umrl na zadobljenih ranah tudi kotlar Mario Rosa, ki je tako postal druga smrtna žrtev fašističnega napadalca v gostilni »Mondo Nuovo«.

Sorodniki ubitega nogometaša Pina Caverlizza so ogorčeno protestirali proti poizkusu demokršćanske stranke, da bi trgovala s krvjo in si prilascala pokojnikovo žrtev, češ, da je bil pristaš de-